

KIYI MEKÂNININ TANIMI, ÜLKESEL KIYI MEKÂNININ DÜZENLENMESİ İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Haydar Karabey

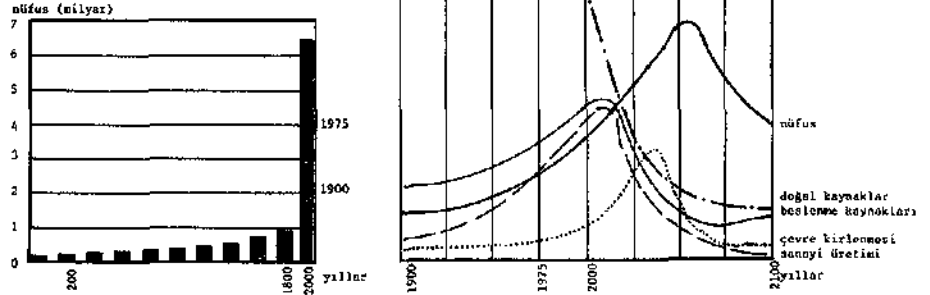
GİRİŞ

20 Mart 1978'de alındı.

Dünya ekonomik ve politik sistemi içinde "gelişmekte olan ülke" genel tanımına uyan yapısı ile ülkemiz kendine seçtiği kısmen planlı özel girişimci modele uygun bir yer aramakta ve bu model içinde gelişme çabasını sürdürmektedir. Seçilen gelişme modelinin karmaşık ve çelişkili yapısının tüm kurumlara olduğu gibi, ülke fiziksel yapısına da yansıdığı gözlenmektedir. Dengesiz yatırımlar ve bağımlı sanayileşmenin getirdiği plansız ve eşitsiz büyüme, kentsel alanlarda yığılışıma, kırsal alanlarda verimsiz üretim, tüm kaynakların düzensiz kullanımı sonunda; bir yandan büyüme, nitel ve nicel açıdan ülke düzeyine ve toplum katlarına yaygınlaşmazken, diğer yandan insan varlığı ve doğal kaynaklar kısıtlı amaçlar ve gruplar yararına sömürülerek kullanılmakta, "çevre" insanca niteliğini yitirmiş dengesiz bir ortama dönüşmektedir. Durum kısaca, var olan dengesizlikleri arttırıcı bir kaynak tüketimi olarak tanımlanabilir. Bu gerilim sürecinde tüm sağduyulu düşüncenin ortaya attığı sav, büyümeyi dengeli olarak tüm ülke düzeyine yaymak ve üretimden eşit pay dağıtarak dengesizlikleri gidermek, kısaca gelişmeyi toplum kalkınması amacına dönük olarak sürdürmektir. Aslında devlet benimsenen sistemde bile, planlı yol gösterici, önerici, vaz geçirci ve yatırımlara katılıcı olarak tanımlanan görevini kararlı olarak yerine getirmemektedir.

Bu çalışmada ülke düzenleme kavramına, *doğal birim* açısından yaklaşmakta ve üç tarafı denizle çevrili ülkemizin düzenlenmesine veri oluşturacak önemli doğa ve insan kaynakları ile *kıyı mekânı* ele alınmaktadır. Üzerinde yaşayan büyük nüfus ile, güçlü bir veri oluşturan kıyı mekânının bu düzenlemeye etkin olarak katılması gereği ortaya konulmakta, alabildiğine tüketildiğinde onarılmaz kayıplara uğrayan, planlı kullanıldığında ise mevcut üretim ilişkilerinde bile karar vericileri tatmin edecek, çok ve çabuk verim oluşturan bir potansiyele sahip *öncelikli eylem alanı* olarak ortaya atılmaktadır. Öte yandan bu çalışmada, dünyada yakın dönemde sık sık yinelenen doğal kaynakların tükenmesi ve çevre kirlenmesi sorunları, gelişmekte olan bir ülke açısından, bu *mekân üzerinde* irdelenmektedir.

Şekil 1. Dünya nüfus artışı ve mevcut eğilimin devamı varsayımına dayalı bir "dünya gelişme modelinin" sonuçları.

Yaklaşık 100 yıl kadar önce bilim alanında yer alan "Çevre Bilim" (Ekoloji: Canlı varlıkları yaşadıkları ortamla birlikte ele alan bilim) yaşadığımız dönemde gerçek tanımı bulacağı yerde, toplum yaşamı, üretim ilişkileri ve dengeli gelişme kavramlarından soyutlanarak tüketim toplumlarında olmadık öneriler getiren politik bir araç olarak ortaya atıldı. Dönemimizde konuya eğilen birçok yayın, ana temalarında çevre sorunlarını, "Ekolojik Kriz" olarak tanımlamaktadır. (Şekil 1) "Bu durumda hakim güçlerin iletişim organlarının kamuoyunu bu evrensel felâketin toplumsal, ekonomik ve politik türden bütün diğer sorunlardan büyük olduğuna inandırmaya çalıştığını görüyoruz. Çözümde ise; tüketimi, teknolojik gelişmeyi durdurma, doğum kontrollü, doğal kaynakların işletilmesinde uluslararası bir denetim ile yapay önlemler ortaya attıkları görülüyor. Aslında insan ile doğal ortam arasındaki alışverişi, insan eylemleri ile insanın toplumsal tanımı, toplum oluşması, şekillenmesi ve gelişmesinin dinamiği düzenler."¹ Çalışma sürecinde doğal ortam üzerinde etken olan, doğanın ayrılmaz parçası insan, aynı süreçte kendi üzerinde etkili olur. K.Marx'a göre, "İnsan doğa içinde, onun bir parçası olarak etkir; çevresi üzerinde çalışıp onu değiştirirken, kendi doğal yapısını da değiştirir. Çalışma, toplumsal bir ulam olduğuna göre, insan-doğa ilişkisi geçmişte olduğu kadar bugün de toplumla kendisini çevreleyen doğal ortamın ilişkisi sorundur ve temelde toplumsal bir sorundur."² Tarihin her döneminde, ilkel çağda, köle toplumunda, feodal toplumda, kapitalist ve sosyalist toplum aşamalarında bu ilişki değişik yapılar kazanmıştır. İnsanın kültürel yaşamı boyunca çevresiyle alışverişi doğanın kör güçlerine karşı koyan çabasıyla başlayan bir madde alışverişi döneminden tüm tarihsel aşamalarda karmaşık yapılar kazanarak, insan dahil kaynak ve güçlerin sömürülerek artı değerler tekellerde toplandığı günümüze kadar varmıştır.³

Çevre, yaşamın olduğu ilişkiler ortamının tümüdür. Bu alan, maddesel-fiziksel tüm ilişkileri olduğu gibi, toplumsal ve üretim ilişkilerini de içerir. Fiziksel çevre, uzun süreden beri karşılıklı etkileşimler ve insan eylemleri dolayısıyla birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacak olan doğal ve yapay ortamları, toplumsal çevre ise, gene güçlü neden-sonuç ilişkileriyle birbirine bağlı bir altyapı ile (üretim ilişkileri) üstyapıdan (örf, adet, kültür, ahlâk, hukuk, politika, örgütler...) oluşur. Elbette bu tanım insanın biril varlığının çevreye katılması ile tamamlanır ve tüm yaşam ilişkilerini kapsayan devingen bir dizge bütünlüğü kazanır.⁴ (Şekil 2)

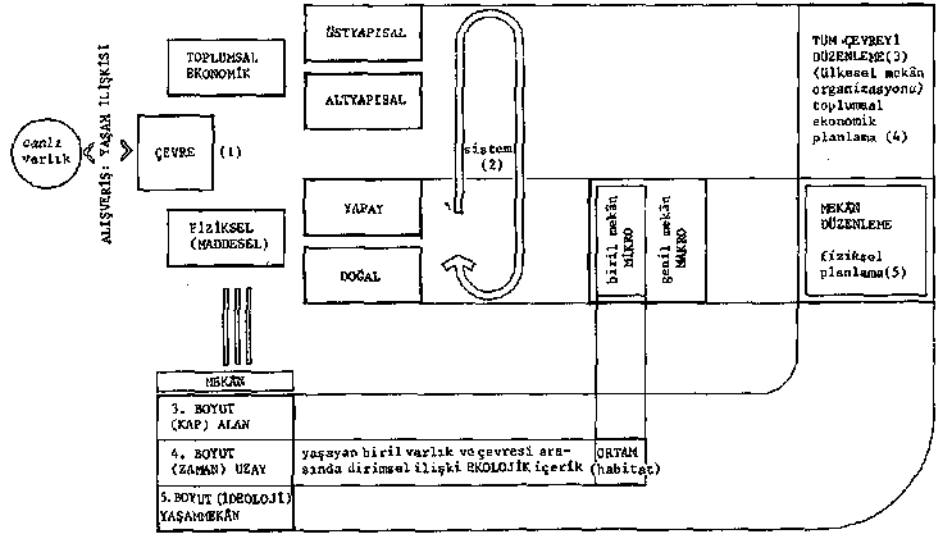
İşte çevre sorunlarına, yalnızca doğal ve yapay çevrenin ya da bir başka deyişle fiziksel mekânın bir bozukluğu olarak

1. *Homme, Société et Environnement*, Moskova: Académie des Sciences de l'URSS, Institut de Géographie, 1975.

2. K. MARX, *Le Capital* V.1, Par: 2: Editions Sociales, s.180.

3. *Homme, Société et Environnement*, Moskova: Académie des Sciences de l'URSS, Institut de Géographie, 1975, ss.23-35.

4. M. ÇUBUK, Ö. KÜÇÜKERMEN, H. KARABEY, U. SEYMEN, *Bir Çevre Laboratuvarına Doğru, Mimariikte İkinci Kademe Eğitimi Kuram, Araştırma, Uygulama. Seminer Bildirileri*. Ankara: ÖDTÜ, 1977.

Şekil 2.

BU ÇALIŞMADA OLUŞTURULAN BİR DİZİ KAVRAM TANIM VE İLİŞKİLERİ

- (1) Bu konularda daha geniş açıklamalar YAPI dergisi, 1978 yılı 26-27 sayılarında bulunabilir.
- (2) Eytisimsel bir yaklaşım, sistemle çevresi arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Çevrelemlerle çevreyen arasındaki ilişki-çelişki, sistemin dış dinamiğiyle iç dinamiği arasındaki etkileşim sonucunda oluşan çevre bir geçici denge halindedir.
- (3) Üzerinde yönlendirici olarak politika vardır. Politika hedefler ve ölçütleri saptar.
- (4) İnsan ve toplumun çevresel ilişkilerine bir düzen arayan disiplinlerarası uygulamalı bir sistem çözümü ve karar verme sürecidir.
- (5) Sistem çözümlenmeleri büyük ölçekte yapılmış beşeri yerleşmelerin, çevresel ilişkileri ve iç ilişkileri doğrultusunda mekansal içeriğe kavuşturulması maddesel (fiziksel) çevrenin düzenlenmesidir.

bakmanın yanığı burada ortaya çıkıyor. Doğal ve yapay çevreye yaklaşım bir mekân düzenleme sorunudur. Tüm çevreye yaklaşım ise ülkesel ölçekte bir mekân organizasyonu ya da genel deyimle ülke planlama sorunudur ve birinciyi de içerir. Gelişme çabasında kendine doğru bir yol arayan ülkemiz için sorun, bunlardan genel kapsamlı olan ikincisinde yatmaktadır. Toplumsal ve ekonomik planlarla bütünleşecek bir çevre politikası, ülkemiz için kaçınılmazdır ve ancak bu aşamada bir ülkesel mekân organizasyonundan söz edilebilecektir.

Ortaya konan sorunun birbirinden ayrılmayan çevre -bilimsel, teknolojik, toplumbilimsel ve ekonomik yönleriyle büyüklüğü ve karmaşıklığı, çözüme yaklaşımın da çok yönlü, bilimlerarası bir eşgüdüm olması gerektiğini gösteriyor. Bu bilimlerarası yaklaşımın amacı, doğal ortamın tüm kaynaklarının en etkili ve verimli şekilde değerlendirilmesi için ussal kullanımı ve koşut olarak çevrenin insan gelişmesine dönük koruma ve geliştirme eylemleridir. Tekrarlamak gerekir ki, bu düzenleme, özünde üretim-tüketim ilişkilerinden kaynaklandığı için önce ekonomik ve politik bir sorundur. Çoğu kez, ilk anda verimli olanın yapılarak nesnel değerlerin üretilmesine dönük çağımız yaklaşımı, bir mekân politikasının örgütlenmesini, örneğin bir endüstri politikasının örgütlenmesinden daha zor kılmaktadır.

5. P. SAINT-MARC, *Sociali Satzon dela Nature*, Paris: Stock, 1974.

Ancak bilimin görevi: "Amaçları: Doğal kaynaklara ülkesel kalkınma için duyulan gereksinmeyi karşılamak, doğal ortam üzerinde toplumsal yaşam, çalışma ve gelişme koşullarını iyiye götürecek önlemleri almak, insanın kişisel gelişme ve dinlenme gereksinmesini sağlamak, tüm önlemlerinde doğanın kendi nesnel özelliklerine saygılı" bir doğal mekân politikasını önermek olacaktır.⁵

KIYI MEKANININ TANIMI VE SINIRLANDIRILMASI

DOĞAL COĞRAFYA VERİLERİNE GÖRE YAKLAŞIM

Kıyının özellikleri, her şeyden önce doğal bir tanım gerektirmektedir. Deniz hareketleri ile karanın yapısı, zaman içinde karşılıklı etkileşim ile kıyıda özel şekiller oluşturur, bu özgün ortam kıyı üzerindeki çevre koşullarının ilk dinamiğidir. Bu etkileşim içinde kıyının yapısı, karanın toprak yapısı, eğim ve yüksekliği, özel iklim koşulları, bitki ve hayvan dokusu, kıyıda yerleşmeler, üzerindeki insan faaliyetleri birbirlerini içeren özelliklerdir. Bu nedenle, doğal coğrafya kapsamında kıyı mekânı bütünü başlangıç tanımları bulunabilir.

Nisel bir yaklaşımla Türkiye'nin kıyıları denince, en az 45.000 km bir kıyı boyu söz konusudur. (Tüm deniz, göl ve akarsu kıyıları.) Bu kıyı boyu üzerinde, 1 km. genişlikte getirilecek bir karar ise, ülke izdüşüm yüzeyinin kullanılabilir kesiminin % 9'unu kapsamaktadır.

Böylesine geniş ve her bölgede değişik özellikler gösteren bir alan standart bölge tanımlarının ötesinde, geniş bir uzmanlık çalışma alanı olarak ele alınmak ve incelenmek zorundadır.

Ülkesel ölçekte yapılabilecek olan ilk çalışma, ortak doğal özellikli bölgelerin saptanması ve *ülkesel bir envanter* oluşturmasıdır. (Şekil 3)

EKOLOJİ VERİLERİNE GÖRE YAKLAŞIM

Ekoloji, canlı varlıklarla çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkiyi araştıran, biyolojinin bir kolu olarak uzun zamandır bilim alanında yer alan bir daldır. Çevre sorunlarının bir kısmını oluşturan, canlı varlıkların, yaşam ortamlarının olumsuz yönde şekil değiştirmesi sonucunda varlıklarını sürdürebilme sorunu ekolojinin alanıdır.⁶ Kıyı mekânı, kendisini oluşturan alt birimlerin her birinde bir *ekolojik zincir* yaratmıştır. Bu ekolojik zincir, mikroorganizmalardan başlayıp, insana kadar varan canlıların birbiriyle olan çok yakın ilişkileri yüzünden bir dizge yapısına sahiptir. Daha ileri giderek, ortamın, insan tipini ve kültürünü, toplumsal ve ekonomik ilişkilere varıncaya değin koşullandırdığı söylenebilir. Ekoloji, doğal ortamların düzenlenmesi, verimli hale getirilmesi, zararlı dış etkilerden oluşan bozulmaların saptanması ve sonuçlarının giderilmesi, doğal ortamın yeniden dengeli hale getirilerek canlandırılması, ya da yapay ilavelerin doğal ortamı en az etkileyerek nasıl oluşturulabileceğini aramak gibi hedeflere dönük yöntem ve teknikler geliştirmiştir. Böylece elde edilen bir "ekosistem sentez modeli" üzerinde yapılabilecek önlem, düzeltme, yapay etkilerin etkileri ölçülebilmekte ve düzenlemede doğa yararına bir bileşimle hedefe ulaşılabilmektedir. "Ekoloji"nin mekân düzenleme disiplinlerine getirdiği önemli veriler vardır: Bunlar

.Doğada birbirine bağlı, tekdüze olguları içeren bilimsel

6. T. ALEXANDER, G. FICHTER, *Ecologie*, Paris: Hachette, 1974.

olarak tanımlanıp sınırlandırılabilen ekolojik birimlerin varlığı,

- .Her birim üzerinde, birimin özelliklerine uygun olarak oluşan canlılar zincirinin bir sistem bütünü oluşturduğu,
- .Bu sistem üzerinde, dış etkilerin bozucu olabileceği gibi yapıcı da olabileceği,
- .Ancak bir bozulmanın yeniden düzeltilebilmesi için ayrıntılı ve uzun, kuramsal ve uygulamalı çabalar gerektiği; olarak özetlenebilir.

KIYININ BOYUTSAL VE GÖRSEL ÖZELLİKLERİ, SİT-PEYZAJ YAKLAŞIMI

Kıyı çizgisi, iki değişik yapıda uzay kuruluşunu ayıran bir çizgidir. Aslında bir görsel mekân olarak ele alındığında kıyı, denizde ufuk çizgisine, karşı olarak karada silüet çizgisine dayanan ve üçüncü boyutta havaya ve su altına doğru devam eden bir bütündür. Doğal yapılarının değişik olması yüzünden her kıyı parçası kendi özelliklerini taşıyan bir sit, kıyı mekânı ise bir sitler dizisidir. Alan olarak ufak bile olsa, bu sitler bazen, akarsu ağzıları, kıyı yamaçları, koylar, adalar, boğazlar gibi nitel değer kazanırlar.

İlk bakışta soyut, görelî, öznel bir yaklaşım gibi görünen peyzaj yaklaşımı boyutsal mekânın, renk, ölçek, doku, aydınlanma özellikleri açısından insan organizma ve ruh hali üzerinde olumlu, olumsuz, uyarıcı, dinlendirici, şgretici v.b. etkilerinin saptanması sonucunda önem kazanmıştır. Mekânla kullanıcı arasında işlevsel bağların yanı sıra, uyarı bağlarının da bulunduğu kanıtlanmıştır.

Öte yandan sitlere bilimsel bir yaklaşım getirme çabasındaki yeni bir disiplin, "sitoloji" genel tanımı altında yürüttüğü bir dizi araştırmada ilginç sonuçlara varmıştır:⁸

- .Mekâna görsel bir yaklaşım, ayrıştırma düzeyinde, insan eli değmiş ya da değmemiş alanları okuyarak, yörenin toplumsal ve ekonomik yapısı üzerinde doğru sonuçlar çıkarılabilir,
- .Kentsel ya da kırsal mekânda, insanın algılamasının işleyişini izleyerek uygulamalı ayrıştırma yöntemleri ile mekân kuruluşu üzerinde eleştirilî sonuçlar çıkarılabilir,
- .Görsel etkinlik açısından güçlü ya da zayıf olarak nitelendirilen mekân kuruluşları üzerinde yapılacak önlemlerin etkileri araştırılabilir ve bu yaklaşımla arazi kullanma planlarına koşut peyzaj değerlerini saptayan dilimler üzerinde özel kararlar geliştirilebilir.

COĞRAFYANIN MEKÂNA YAKLAŞIMI

Coğrafyanın mekân üzerinde geliştirdiği kuramı tanımak için, çağdaş coğrafyanın doğuş dönemine, yüzyılın başına dönmek gerekecektir.

Bu dönemde, coğrafya ilk kez "insan gruplarını ve yeryüzündeki dağılımlarını inceleyen bilim" olarak tanımlanıyordu. Fizik coğrafya adıyla, o güne dek yalnız doğal olayları incelemekle yetinen coğrafya, artık insan toplulukları ve etkinlikleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri araştırmaya başlamış ve ikisi arasında var olan birlik sonucunda bir bölgesel coğrafyadan söz edilebileceği öne sürülmüştü. P.Vidal de la Blanche, *İnsan Coğrafyasının İlkeleri*⁹ adlı eserinde insan coğrafyasının amacının "insan toplulukları ve yapıtlarında doğal ortamın çelişkili güçlerinin olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmak" olduğunu ortaya koyuyordu. Ancak "insanın karıştığı

7. H. WILLIAM, *Environment and Cognition, Cognitive Approaches to the Analysis of Human Special Behaviour*, New York: Seminar Press, 1973.

8. P. FAYE, et. al. *Sites et Sitologie, Comment Construire Sans Casser le Paysage*, Paris: J.J. Pauvert, 1974.

9. F.V. de LA BLANCHE, *Principes de la Géographie Humaine*, Paris: A. Colin, 1922, ss.3-15.

10. M. ORRE, *Les Fondements de la Géographie Humaine*, v.2, Paris: A. Colin, 1974.
M. LE LANNOU, *La Géographie Humaine*, Paris: Flammarion, 1949.

11. M. ÇUBUK, "Begeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülke Kalkınmasını Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak", Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, 1973, ss.60-63.

12. L. LE LANNOU, *La Géographie Humaine*, Paris: Flammarion, 1949, ss.91-134.

her olgu, öznel ve görelî" oluyor, dolayısıyla "insan topluluklarının yeryüzüne dağılımı, doğal ortamın verileriyle çok yakın koşutluk içinde gerçekleşmiyor"du.

P.Vidal de la Blache'ın izleyicileri ise tartışmayı bir adım ileriye götürdüler.¹⁰ Onlara göre, düşüncenin doğal eğilimi, olayları neden-sonuç ilişkileriyle birbirine bağlamaktır. Envanter aşamasını geçip, kendini bilim olarak şekillendirmeye başladığında coğrafya bu akımdan kendisini kurtaramadı ve doğal ortamın verilerinden yola çıkarak tüm olguların zincirleme birbirine bağlı olduklarını öne sürdü. Kolaycı ve tek yönlü bir yaklaşımla tüm beşeri olguları fizik ortama bağlayan hövlesine belirleyimci (determinist) bir düşünce şeklinin yetersizliği açıktır. Coğrafyasal bölge ile, doğal ortam bazı koşullarda üst üste çakışabilirler,¹¹ ancak kesin neden-sonuç ilişkilerinden yalnızca evrensel yaşama kapalı, sınırlı alt bölgelerde, ilkel çağlarda söz edilebilir. Doğal ortamla insan yerleşmeleri ve etkinlikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, ortaya çıkan bazı önemli ölçütlerden söz etmek gerekir. Bunlara göre:¹²

- .Doğal ortam kesin ve durağan bir veri değil değişken ve devingendir.
- .Doğal ortam tek başına belirleyici değildir, tarihsel gelişme içinde değişime uğrar.
- .İnsan belirleyici ve öznel bir etken olarak olaylara katılır.
- .Doğal ortamın esnekliği ve direnci vardır.

Bu açıklamaların ışığında coğrafyasal bölge, iklim, arazi yapısı, toprak, su, hayvan ve bitki dokusu v.b.'den oluşan doğal ortamdan daha geniş bir anlam kazanmaktadır. Doğal ortam insanın varolmasıyla kültürel değişime uğramış ve fiziksel, toplumsal, ekonomik, politik etkilerle devinerek coğrafyasal bölgeyi oluşturmuştur.

Bu durumda ortamı birimlere bölüp yalıtarak ele almak gerekir. İşte fizik coğrafyadan yola çıkarak insan coğrafyasına varan ve temelde bilimsel yöntemleri hâlâ tartışılmasına karşın, "alanına aralık hileşimci bir bakış getiren" coğrafya, kılğısal düzeyde etkinlik alanını bölgeler üzerinde yoğunlaştırdı. Ancak fiziki ortamın -mekânın- düzenlenmesi bölgesel birimin düzenlenmesinin bir kesimi olduğuna göre, coğrafya bu düzenlemede doğayı konu edinen bilimler ile insanı ele alan bilimler arasında bir "mentеше" görevini üstlenmektedir.¹³

Temeldeki tartışma ne olursa olsun, kesindir ki, insan, doğal çevresiyle kendisiyle birlikte var olan beşeri çevresi arasında sürekli alışverişin devingen bir ara kesitidir. Doğal, toplumsal, ekonomik ve politik devingen etkileşimlerinin, eytişimsel geçici dengesi halindeki bir çevreye, coğrafyacı da, çevrebilimci de, mekân düzenleyici de, plançı da kesin tanımlar ve çözümler ile yaklaşamaz. Olguların eytişimsel devinimi içinde ancak bazı kesitler alabilir, sorunlarıyla birlikte yörgülerek aşamalı çözümler getirebilir.

KIYI MEKÂNINA YASAL VE YÖNETSEL YAKLAŞIM

Ülkesel kıyı mekânının, yalnız tanım, mülkiyet, düzenleme ve yönetim düzeylerinin yasal boyutu üzerinde yapılan tartışmaların dosyası şaşkırtıcı ölçüde kabarıktır ülkemizde. Açlında, belirli bir konuya sahip çıkan yasalarımızın, örgütlenmelerimizin ne derecede kalabalık ve ayrıntılı olduğu, dolayısıyla önem kazanan eşgüdüm sorunları ve kargaşalıklar bilinen ve yakınılan bir gerçektir.¹⁴ Çevreye sahip çıkan yasalar Osmanlı Hukukundan

14. F. YAVUZ, *Çevre Sorunları*, Ankara: A.U.S.B.P. Yayınları, 1975.

KIYI KESİMİ KOD NO	ADI	UZUNLUK	DOĞAL ÖZELLİKLER							DENİZİN	
			KIYININ MORFOLOJİK YAPISI VE KESİMDE MEVCUT ALT TÜRLER	KARANIN EĞİM VE YÜKSEKLİĞİ	KIYININ İKLİMİ ISI YAĞIŞ GÜNEŞLENME RÜZGAR	BİTKİ DOKUSU DOĞAL ÖRTÜ ORMAN VE SU BİTKİLERİ	HAYVAN DOKUSU	YÜZÖLÇÜMÜ	ÖZELLİKLERİ		
									.Tuz, ısı, önemli hareket		
AÇIKLAMALAR											
.Ülkesel kıyı birimleri .Doğu Karadeniz' den başlayarak Batı yönünde numaralanır. .Daha ileride envanter ve planlamada da kullanılmak üzere desimal sistemle kodlanır. .Doğal bütünlüğü olan bölgeler tek tek ele alınır.	.Tanınan yerlere göre, aynı yönde nereden nereye kadar olduğu tanımlanır.	.Kilometre olarak verilir.	.Genel tanımlama: .Alt doğal birimler .Körfez .Akarsu ağzı .Kıyı gölü .Batak .Plaj .Kumul .Çakıl .Kayalık .Toprak .Burun .Sazlık .Taraça .Dolgu	.Kara morfolojisini vermek üzere eğim derecesi, şerit olarak alçak-yüksek kıyı yapısı .Dağ sırası Derinlemesine ova .Erozyon şekli, mevsimi.	.Genel iklim tanımını ve tamamlayıcı bilgiler: Yıllık ve mevsimlere dağılmış olarak	.Bitki dokusu türler ve kıyı ile ilgileri belirtilerek verilir Mevsim özellikleri tanımlanır. .Mevcut kaynaklar saptanır.	.Hayvan dokusu türler ve mevsim ile ilgili olarak -karada -denizde -havada belirlenir, önemli genişlikler verilir.	.Kilometrekare olarak, göllerde yükseklik ve çevre, akarsularda kol uzunlukları, önemli genişlikler verilir.	.Suyun eriyikleri .Isı değişimi .Önemli akış, akıntı, debi, dalga gibi hareketler, varsa gel-git .Su havzaları saptanır. .Su rejimleri tanımlanır. .Mevcut kaynaklar saptanır.		
TAMAMLAYICI GÖRSEL ANLATIM											
			ŞEMA-KESİT		GRAFİK				GRAFİK		
			HARİTA		HARİTA		HARİTA		HARİTA		

KIYI KESİMİNİN DOĞAL ÖZELLİKLERİ DEĞERLENDİRMESİ	YERLEŞMELER			ENDÜSTRİ	TARIM	TURİZM-REKREASYON	GENEL TEKNİK ALTYAPI	HARİTA
	YÖNETİM BİRİMİ	YERLEŞME BİRİMİ	DENİZLE İLİŞKİSİ	TÜR BOYUT BAĞLANTILAR (GİRDİ-ÇIKTI) ÖZELLİKLER ALTYAPI GELİŞİM	TÜR BOYUT BAĞLANTILAR (GİRDİ-ÇIKTI) ÖZELLİKLER ALTYAPI GELİŞİM	TÜR-TARİHİ DOĞAL ..... İLÇİ KESİMLERİ BAĞLANTILAR (GİRDİ-ÇIKTI) ÖZELLİKLER ALTYAPI GELİŞİM	ULAŞIM ENERJİ SU	KIYI KESİMİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ .ÇELİŞKİLER .GELİŞME EĞİLİMLERİ
.Doğal veriler sonucunda kıyının davet işlevi, vokasyonu .Genel olarak mevcut kaynaklar	.Kesim içindeki iller yönetsel örgütlenmeyi göstermek üzere önemlidir.	.Yerleşmeler nüfus dereceleri, .Yerel yönetim birimleri	Ekonomik toplumsal yönlerden Balıkçılık Plaj Tatil yeri Liman kenti	Bölgelerin önemli faaliyetleri ve özellikle kıyı üzerinde, denizle ilgili olanlar aktarılır. Hinterland (Etki alanı) çevre bağlantıları aktarılır. Yarattığı fiziksel kirlenme belirlenir.	Büyük ovaların kıyıda yer alması ve olumlu iklim koşulları yüzünden zengin tarım türleri kıyıda. Çevre ile ilgili olarak bu faaliyetler ortaya konulur. Orman özellikleri varsa belirtilir.	.Önemli tarihi ve doğal ilgi alanları; bitki, hayvan dokusu açısından ilginç noktalar mevsimlik ya da her zaman olmak üzere ilgi çeker. İlgi noktasal ya da geçiş şeklinde olabilir.	.Elverişli koşullar yüzünden kara ve deniz ulaşımı kıyı bölgelerinde yoğunlaşır. Önemli bağlantılar, transit geçişler de ortaya konarak tamamlanır.	.Gelişmede dikkati çeken özellikler ya da önemli çevre sorunları, ekonomik ve toplumsal özelliklerden söz edilir. Doğal kaynaklar ve kıyının vokasyonu ile mevcut kullanım arasındaki uyum ve çelişkiler ortaya konur.
				GRAFİK	GRAFİK	GRAFİK		
				HARİTA	HARİTA	HARİTA	HARİTA	

15. C. GERAY, Kıyıların Toplum Yararına Kullanılmasına İlişkin Sorunlara Genel Bakış, Mimarlık, n.2, 1976, ss.64-69.

günümüze dek sürekli bir çoğalma gösterir. Kıyılar konusu, yerel, merkezî ve yan yönetim örgütlenmelerin hemen tümünde, bazı parti programlarında, özel, üniversiter, mesleki kuruluşlarda ve sonunda, üçüncü beş yıllık kalkınma planında, bakış açılarına göre değişik ağırlıklarda ele alınmıştır.¹⁵ Ancak, söz konusu mekâna şekil veren olguların, yasalar, programlar ya da olası yaptırımlarla yönlendirilemediği günümüzde açıkça görülmektedir. (Şekil 4) Yasalar, genel anlamıyla politika, yönetsel ve diğer örgetlenmeler; birer üst yapı kurumu olarak sıkı sıkıya bağlı oldukları toplumsal ve ekonomik içerikleriyle ele alınmak zorundadır. Yasaların oluşum koşullarına inerek, ideal hukuk açısından, ya da felsefî özünde onları tartışmak yerine mekânın sahipliği, düzenlenmesi ve işletilmesi üzerinde etkilerinin ne olduğu gerçekçi olarak irdelenirse, genel olarak çevreye doğrudan şekil veremedikleri; yönetim, örgütlenme gibi diğer üst yapı kurumlarıyla birlikte toplumsal ve ekonomik ilişkileri, -tartışılabilir- idealler

İNAR KANUNUNUN EK 7 VE 8 İNCİ MADDELERİNE İLİŞKİN YÖNETMELİK'ten

(18.1.1975 gün ve 15122 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.)

Madde 1.05-a) Kıyı çizgisi: Deniz,göl,(doğal ve yapay) ve nehirlerde, herhangi bir anda suyun kara parçasına değdiği noktaların birleşmesinden oluşan meteorolojik olaylara göre değişen doğal çizgidir .

b) Deniz,göl ve nehirlerin kıyı çizgisi boyunca uzanan kara parçasıdır . Bu kara parçası, deniz ve göllerde taşkın durumları dışında kara yüzünde en çok ilerlediği anda suların belirlediği kıyı çizgisi ile bu çizgiden sonra da devam eden,kıyı hareketlerinin oluşturduğu kumluk,çakıllık,taşlık,kayalık, saslak,bataklık alanın kara yüzündeki doğal sınır çizgisi arasında kalan alandır.

Deniz,göl ve nehirler devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğuna için bunların tamamlayıcı parçası ve uzantısı olan kıyılar da bir ayrıcalık ve tekel sözkonusu olmamasın herkesin ücret ödemeksizin mutlak olarak eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık alanlardır.

c) Deniz,göl ve nehir kenarı(bunların)kara yüzünde bittiği çizgidir.

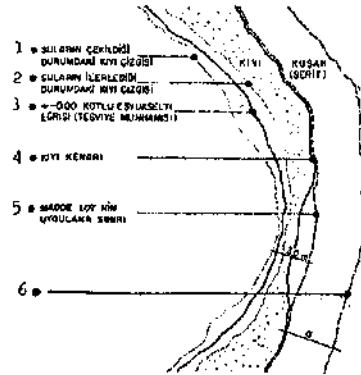
d)Toplumun yararlanmasına ayrıca yapı: İstikillerce saptanmış ya da onanmış kural ve ücret tarifelerine uygun biçimde,kamu görevlilerinin denetimi altında,getirdiği kullandıran belirli kişi ya da topluluklara ayrıcalıklı kullanma tekelini tanımaksızın,yararlanmak isteyen herkese eşit ve serbest olarak açık bulundurulmuş yapılaradır.

e)Turizm yerleşme alanı:Yalnızca toplumun yararlanmasına ayrılan yapı niteliğindeki turizm tesisleri, Turizm ve Tenzat Bakanlığının olumlu görüşü ile inar ve İskan Bakanlığınca saptanan alanlardır.

f)Turizm tesisi:6086 sayılı Turizm Endüstrisini Tevrik Kanunu ile ilgili yönetmelikte getirilen kougullara uygun,"Turizm Müessesesi Belgesi"alınmış olan yapılaradır.

Madde 1.06 - Kıyı,herkesin mutlak bir eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık bulduğundan,üzerinde hiçbir yapı yapılamaz. İskele,liman yapıları,dalgakıran,rihtim,dalyanma duvarı,tersane,kayıkhanesi,çekkek yeri,su taşıtları bakım evi ve servis istasyonu,köprü,menfes,fener,bekçi kulübesi,gölgelik,tuzla,dalyan,teknik altyapı ve tesisleri vb. deniz,göl ve nehirlerin ya da kıyının,kamu ya-

KIYI ÇİZGİSİ, KIYI, KIYI KENARI, KUŞAK TANIMLARINI GÖSTEREN ÇİZGE

(a) Her bir durumda 10m.den az olamaz. Madde 106 e göre saptanmış

rarına kullanımını seçilmesini kolaylaştırmak ya da kıyıyı korumak amacıyla yönelik kamu yararları yapı ve tesisler bu hüküm dışındadır. Kıyıların düzenlenmesinde, inar planı kararı ile toplumun yararlanmasına açık çayhane, kahvehane, lokanta, soyunma yeri, vb. yapılar bir kesim ya da tümüyle su üstünde yapılabilir. Bu yapılar hiçbir biçimde özel mülkiyete konu olamaz, kıyının kullanılmasını engelleyecek biçimde planlanamaz.

Madde 1.07-Deniz,göl ve nehirlerden herkesin mutlak bir eşitlik ve serbestlikle yararlanmasını sağlamak için kıyılarda ve kıyınının 30 m. den dar olduğu yerlerde ülke nıvelman aşına göre saptanmış sınırlı kotlu doğal eşyaşselti eğrisinden kara yüzünde en az 30m. içinde hiçbir yapı, ya da duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kanık, vb. engeller yapılamaz. Kıyılarda kıyıyı değiştirecek ölçekte kasa yapılamaz, kum, çakıl, yosun, ve. sss vb. çekilmesine izin verilemez. Kıyılara moloz, toprak, çürük, çöp, vb. kirletici etkisi olan atıklar atılmaz.

Madde 1.08-Deniz ve göl kenarlarında kara yüzünde en az 100m.genişlikteki kuşak içinde toplumun yararlanmasına ayrılmayan yapı yapılamaz, yapılmış olanlar değiştirilmez, bunlara eklenemez...Bu madde kapsamına giren kuşaklar içinde bulunan kamunun yapıları, yapısı: arazi ve arazıları her ne biçimde olursa olsun özel mülkiyete geçirilemeyeceği gibi, bu yerlerde denizden doldurma ve bataklık kurutma yoluyla özel mülkiyet adına arazi ve asra da kazanılamaz.

adına düzenledikleri görülür. Kıyı mekânının korunması, düzenlenmesi, toplum yararına kullanılması ve üzerindeki olağanüstü spekülâtif baskıların önlenmesi yolunda önerilip bir türlü çıkmayan yasalar, ya da çıkıp da uygulama olanağı bulamayanlar sonunda, kıyıları üzerinde gözlenen durum bunun açık bir kanıtıdır. Mekânın şekillenmesi, üzerindeki ilişkilerin özünde, bu ilişkileri oluşturan gizil-açık güçler dengesinde oluşmaktadır. Genel olarak yasa ve yönetmeliklerle planların ilişkisi şöyle bir süreç izler:

Toplumsal ve ekonomik yapının içerdiği tüm dinamikler politik süreci etkiler ve üretim politikası, turizm politikası, mekân politikası gibi özel politikalar oluşmasına neden olurlar. Yasalar, Devletin politikalarüstü yöneticisi durumundaki Anayasa ile gelişmemek üzere şekillendirilir ve yürütülür. Genel ülke planlama politikası uyarınca, ülke fizikî planı bölge planları ve nazım planlarla tamamlanarak, arazinin kullanılışı üzerinde kesin kararlar getiren uygulama planlarına dönüşür. Yasaların ayrıntılı uygulama araçları olan yönetmelikler ise bu düzlemde arazi kullanma planları ile bütünleşirler ve yerel yönetim örgütleri tarafından yürütülürler. Planlama ve örgütlenme ile yasaların bir ilişkisini kurmak gerekirse, görülür ki, mekân düzenleme açısından yasa ve yönetmelikler, önce karar organları için plan kararlarını almada, sonra da bu kararları yürütmede, uygulayıcılar için bağlayıcı ve tamamlayıcı yaptırım araçlarıdır.

Geçerlilik ve uygulama tartışmalarının ötesinde, kuramsal düzeyde yasal tanımlar, fiziksel sınırlar üzerinde yalnız mülkiyet ve kullanma haklarını belirlerler. Buna karşın, çok boyutlu mekân olgusu yasalar ile değil, ancak genel bir mekân politikası ile tanımlanabilir. Dolayısıyla mekânı düzenleme sürecinin ana unsuru olan politikanın tanımlanması ve hedeflerinin saptanması mekân düzenlemede üst yapı örgütlenmesinin özünü oluşturur. Politikaya şekil veren ise, ülkede var olan değişik kesimlerin -tarafaların- (Devlet, yerel yönetim, politik örgütler, plancı, mal sahibi, yabancı dış dinamikler, genel kamuoyu, toplumsal sınıflar...) güçler dengesidir.¹⁶ Bu politika, gene, "demokratik bir siyasal rejim" içinde "karma ekonomiyi benimsemiş" dolayısıyla "Devlet kesimi için emredici," "özel kesimin de faaliyetlerini özendirici, destekleyici ve caydırıcı olarak yöneltici bir görev üstlenmiş" planlama¹⁷ ve ona bağlı tartışmalı "toplumsal yararı-kamu yararı"¹⁸ ikilemi içinde şekil alacaktır.

Ancak bu süreçte henüz sağlıklı bir temelde anlayamadığı; ne bir *ülkesel mekân politikası* ne de *doğal kaynaklar politikası* aşamalarına varılamadığı için kıyı mekânı da kendisine kesin bir tanım bulamamaktadır.

KIYILARDA İNSAN EYLEMLERİ KULLANIMLAR VE YERLEŞMELER

Kıyı, insan eylemlerinin birçoğu için elverişli bir ortam oluşturur. Buna karşın bu eylemler, özellikle belirli eşikleri aştıktan sonra kıyı doğal ortamı için zararlı olabilir. Doğal ortam birçok ögesiyle insanlar için ekonomik, toplumsal ve bireysel kullanışlılığı olması sonucunda, bir "kaynak" durumuna dönüşür.¹⁹

Kıyı çizgisi, her iki yanında yer alan tüm eylemlerin tek tek toplamından öte bir eylemler dizisine sahne olmaktadır. Geri plandaki tüm ülkesel eylemlerin, dış ilişkilerinin bir kısmı, kıyı üzerinden gerçekleşir. Bir yandan deniz taşıtları üretimi,

16. İ. TEKEİLİ, Kıyı Planlamasının Değişik Boyutları, *Mimarlık*, n.2, 1976, ss.41-47.

17. C. TALAS, *Ekonomik Sistemler*, Ankara: 1974, ss.409-413.

18. U. DOĞANAY, *Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları*, *Mimarlık*, n.7, 1974, ss.5-6.

19. Kıyılar Halkın Yararına Kullanılmalıdır, *Mimarlık*, n.2, 1975, s.33-40.

su ürünleri elde edilmesi ve işlenmesi, önemli yeni ticaret aksları, hammadde gelişine bağlı depolama, işleme ve başka yörelere iletme gibi ekonomik eylemler, kıyının geleneksel balıkçılık, savunma, ticaret işlevlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu çok çeşitli kullanışlar arasında sürekli bir yarışma vardır. Bu yarışma, örgütlenmemiş kullanıcılar tarafından kıyının dar bir band, dolayısıyla sınırlı bir veri olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu sınırlı kaynağı kullanma hakkı, içinde bulunan ilişkiler sisteminde istekliler arasında, çoğu kez daha güçlü olana ya da daha çok bedel ödeyene açıktır. Açıkça görülüyor ki, sistem ülkesel gelişme hedeflerine dönük bir kaynak olan kıyıyı bir "META" haline dönüştürmekte, kıyıya yönelen bu olağanüstü ilgi onun kaynak ve mekân özelliklerini bozmakta ve tüketmektedir. Üzerinde gerekli düzenlemenin yapılabilmesi için ödenecek büyük ek bedel ise ileride topluma yüklenecektir...

KIYILARDA SANAYİ OLGUSU

"Sanayi: Hammaddeleri yapılabir hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların topu" tanımı, konuya zaman ve mekândan soyutlanmış bir açıklama getirmektedir. Genel olarak sanayi eylemleri, hammaddeleri yapılabir hale sokmak sürecini kapsar. "Yapılabir hale sokma" hammaddeyi işler, kullanılabir hale getirir, dolayısıyla da üzerinde bir değer artışı oluşturur. Başlıca yöntemleri: Çıkarım, işleme-değiştirme, taşıma, depolamadır. Hammaddeleri yapılabir hale sokma süreci, "üretim" olarak tanımlanırsa, görülür ki, insan yaşayabilmek için üretmek ve doğayı dönüştürmek zorunda olduğuna göre, sanayi yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Üretim, genel olarak insanın emeğiyle maddesel ve düşünsel ürünler meydana getirmesi, insan ve toplumun var olması ve gelişmesi için gerekli olan yaşama araçlarını elde etme eylemidir.²⁰

Güntümüzde, üretim sürecinin büyük çapta karmaşıklaşmasına karşın, sanayide doğadan gelen hammadde ve insan gücü girdisiyle doğal çevreyi değiştirme çıktısı önemini arttırarak korumaktadır. Üretim ilişkilerinin düzenlenmesi, üretim araçları ile üretilen mal ve hizmetlerin toplum ve mekân içinde dağıtılması, gelirin paylaşılması konuların "mevcut kaynak ve olanakların en akılcı biçimde kullanılması için sistemli bir hareket" olarak tanımlanan PLANLAMA üstlenmektedir. 1960'da ülkemizde başlayan planlamanın amacı "kalkınma ve olanakları arttırma yolu ile tüm toplumun refahını sağlamaktır." Kalkınmasını, karma ekonomik sistem içinde, öncelikle sanayileşmeye bağlamış ülkemiz açısından, kıyı mekânı ve beraberindeki doğal kaynaklar genel ülke mekân organizasyonu içinde önem kazanmaktadır.

Ancak, kıyı mekânının iç doğal yapısı, üzerindeki insan etkinliklerini belirlemede yeterli değildir. Bir etkinliğin kıyıda olduğu söylenirse yalnızca lokasyonu (konumu-adresi) verilmiş olur. Bu yerin sit (yerin iç doğal özellikleri) ve sitüasyonu (görelî konumu) tanımlanmalıdır. Böyle bir yanılığa düşmeden, kıyı mekânını tarihsel eytişim içinde sanayi yer seçimi ölçütlerine göre irdelemek gerekir. Ölçütlerden doğaya bağlı olanlar: Hammadde varlığı, yüzey şekli, iklim durumu, enerji kolaylıkları; insana bağlı olanlarıysa; işgücü, anapara, teknoloji, pazar, karar organları ve yasalarıdır.

Klasik, kapitalist yer seçimi kuramı, belirli kaynaklar ve belirli pazar yerleri varken bir üretimin en ucuz nerede gerçekleşeceği sorusunu çözmeye çalışır. Bu şekli ile "bölgesel

20. A. BATUR, S. BATUR, Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler, Nimerlik, n.6, 1970, s.26.

ve ülkesel hedefleri gözönüne almayan, bir firmanın kârlılığını maksimize eden statik veya kısa süre içinde ekonomik rasyonelliği sağlayan uzun süreli kararlara yönelmemiş, sosyal maliyetleri hesaba katmayan bir teoridir. Geri kalmış ülkeler, tarihi gelişmeleri sürecinde, ürettikleri tarımsal maddeleri veya bunların birinci derecede değerlendirilmesi olan endüstriyel ürünleri ihraç etmişlerdir. Bütün taşıma sistemleri bu ilişkilere uygun olarak dışarı açılan ağaç şemaları halinde gelişmiş, şehirler bunların kırılma noktalarında liman şehirleri olarak meydana gelmiştir. Böyle bir yapıya dayanan kısa süreli ekonomik tesirlilik analizleri, bu şemayı değiştirmekten çok kuvvetlendirecektir. Bu tip mekânsal bir gelişme şeması bir ülkenin kendi kaynaklarını iç pazarı için kullanmasının en iyi şeması değildir.²¹ İşte toplumsal ve ekonomik planlamanın mekâna indirgenmesi olan mekân düzenleme ülkemizde kaynakların ve bunlara bağlı üretim şekil ve amaçlarının mekâna dağılması konularında bu sorunları çözümleyici esasları getirip uygulayamamıştır.

21. I. TEKELİ, Yerleşimi Teorileri, Endüstrileşme Politikası ve Organize Sanayi Bölgeleri Üstüne, Mimariik, n.6, 1970, ss.30-54.

Önemli kaynaklara, altyapı olanaklarına, kentleşmiş mekâna, hazır işgücüne, birikmiş anaparaya, karar organlarına yakınlığa ve bağımsız arazi değer artışı güvencesine sahip kıyı mekânına, seçilen ülkesel sistemde, sorunlara ülkesel optimumlar değil, kârlılık maksimizasyonu açısından yaklaşılması; üzerinde palansız sanayileşmeye neden olmakta ve bölgeler arası bölge içi dengesizlikleri arttırmaktadır. Görülüyor ki, kıyı mekânı ülkesel boyuttaki dengesiz sanayileşmeden büyük çapta kendine düşen payı almaktadır. Kimi plancılar, özellikle bölgesel ölçekte bu dengesizliği gidermek için, serbest piyasa koşullarında da geçerli olabilecek bazı çıkar yolları oluşturmuşlar, kıyının yeni bir boyutunu; derinlemesine bölgesel boyutunu; ortaya atarak, derinlemesine bir düzenlemeyle, kıyı bandı üzerinde, kıyıya koşut diğer etkinliklerle birlikte, sanayiye de kıyıya dikey eksenler üzerinde geliştirmeyi önermişlerdir. Kıyı mekânını uyumlu olarak yüklenilebileceği diğer birçok işlere terk etmek için bu tür kararları zamanında alabilmek, ileride onarılması çok güç ve pahalı olacak hatalardan kaçınmaya bağlıdır. Hele içinde yaşadığımız, hızlı teknolojik gelişme çağında, düşünceşizce ithal edilerek yerleştirilen yabancı kökenli deneyler, içinden çıkılması güç sorunları yaratabilecektir.

KIYILARDA TURİZM OLGUSU

Avrupa Konseyinin, üye ülkelerin kıyı sorunlarının genel bir dökümünü yaparak, öneriler geliştirdiği geniş kapsamlı raporunda Türkiye, kıyı mekânına yalnızca turizm bakış açısı ile yaklaşan bir ülke olarak tanımlanmaktadır.²² Rapora göre, "Bazı üye ülkeler ulusal kıyı mekânlarına kısıtlı ve özel bir konu üzerinde yaklaşmaktadırlar. Söz konusu kıyıları olunca bu yaklaşım çoğu kez turizm sorunları olmaktadır... Türkiye de kıyılarının planlanmasını yalnızca turistik amaçlı olunca düşünmektedir." Gerçekten de ülkemizde, kıyılarıyla ilgili tüm araştırma ve planlama tartışmaları iki önemli konu üzerinde düğümlenmektedir: Kıyıların nitel ve nicel yönden en fazla turizme açılabilir hale gelmesi ve kıyı üzerindeki iç ve dış tatil ve konaklama istemlerinden yararlanan ve bir ölçüde bu istemleri körükleyen spekülatif amaçlı sahip olmanın yarattığı kıyıların geniş kitlelere kapatılma sorunları. Bu durumda, ülkemizde uzun süreden beri turizm etrafında oluşan tartışmaları, konunun özüne inerek gerçekçi ve genel bir yaklaşımla ele almak gerekmektedir.

22. AMSELEK, COHEN, PRIEUR, Mesures Legislatives Prises ou a Prendre par les Etats Membres du Conseil de L'Europe pour la Protection des Cotes, Conseil de L'Europe, 1974, ss.13-14.

TURİZM OLGUSUNUN NİTEL YÖNÜ

Turizm son 25 yılda, kazandığı sayısal büyüklük ve coğrafyasal yaygınlık yüzünden olağanüstü bir olgu haline dönüştü. Bu olgunun doğal verilerle ilişkili olarak incelenmesi giderek önem kazandı. Yazları deniz, göl ve akarsuların kıyılarına dolduran büyük kalabalıkların, beraberlerinde oluşturdukları yapısal değişim ve artlarında bıraktıkları kirlilik kolaylıkla gözlenmektedir. Öte yandan turizmin kapalı bölge ekonomilerine getirdiği canlılık ve hareketliliğin mevsimlik olmasına karşın birçok alt bölgede önemli ekonomik kesim değişikliklerine neden olmaktadır. Toplum yapısı bu hızlı değişime ayak uyduramamakta, bir yandan "ziyaretçileri" istekle kabul ederken, öte yandan bu "yabancı"lar ile arasında var olan yapı farklılığı zararlı ölçülere varabilecek gelişki ve sürtüşmeler yaratmaktadır.

Olgunun değişik olumlu-olumsuz boyutlarını göz önünde uzak tutmadan turizmin temel girdilerinden biri olan doğal yöre ile ilişkileri kurulabilir ve bu yörenin düzenleme ilkelerine önemli ölçütler çıkartılabilir. Türkiye'nin Turizm konusunda büyük bir gizil güce sahip olduğu öteden beri söylenir. Gerçekten turistin aradığı doğal güzellik, ılımlı iklim, deniz, el değmemiş doğa, tarihsel kalıtım ve kalıntılar gibi birçok öge ülkemizde bir arada bulunmaktadır; Ancak turistin ilgi alanlarının yoğunluğu turizm potansiyeli olarak yeterli neden olmamaktadır. Bu potansiyel aynı zamanda tüm ülkesel "altyapı" donatım niteliklerini içerir. Özellikle turizme açık yörelerin; yoğunlaşmış nitelikli turizm altyapısı, özel tüzel donatım ve hizmetleriyle konukları kabule hazır olması gerekmektedir.

Kısaca "potansiyel" "DAVET ve KABUL" birliği ve bütünlüğüdür ve ülkenin yerlilerinin sorunlarının yoğunlaştığı çevrenin tüm niteliklerini içermektedir.

TURİZM OLGUSUNUN NİCEL YÖNÜ

Fransız bilim adamı Fourastié'ye göre, insanın yaşama sürecindeki çalışma süresi, günümüzde 70.000 saat kadardır. Teknolojik ve toplumsal gelişme, bu süreyi yüzyılımızın sonlarına doğru 40.000 saate indirecektir. Bu, insanın değerlendirmesi gereken boş zamanlarının % 40 kadar artması demektir.²³ Öte yandan yaşam koşullarının, ulaşım, iletişim ve bilgilendirme niteliklerinin giderek arttığı, daha gençlerin ve daha yaşlıların toplumsal hareketliliğe daha fazla katılmaya başladığı düşünülürse boş zamanların ve turizmin gelecekte hangi boyutlara ulaşacağı açıkça görülebilir. Ülkemiz için durum 2000 yıllarında kesinlikle bir "üçüncü sektör" (Hizmet sektörü) uygarlığı vaad etmiyorsa da, yukarıda sözü edilen koşulların giderek sağlandığı bilinmektedir. Özellikle çalışma saatlerinin 40 saat dolaylarında sınırlandırılması, hafta tatilinin iki güne çıkması, yıllık izin kurumlaşması, emeklilik yaşının belirlenmesi, ve diğer sendikal hakların giderek yerleşmesi gibi bazı koşulların sağlanması, ülkemizde toplumsal turizm olarak nitelendirilebilecek kitle hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Elimizde ayrıntılı sayısal bilgiler olmamasına karşın ülke ölçeğinde kısıtlı, ancak yoğun bir iç turizm hareketinin başladığı ve bunun aşağı yukarı tümüyle yaz aylarında ve kıyı yerleşmelerine doğru yöneldiği gözlenmektedir.

TURİZM VE ÇEVRE

Turizm yadsınamayacak bir olgu olarak yaşama katılırken beraberinde getirdiği öncelik ve ayrıcalık kavramları çevre

23. J. FOURASTIÉ, *Les 40000 heures*, Paris: Laffron-Gochia, n.d.

üzerinde kaçınılmaz etkilerini göstermişlerdir. Batı Avrupa ülkeleri klasik ekoloji yaklaşımlarıyla büyük kitleler halinde gelen turistlerle birlikte gelen gürültü, kirlilik, pahalılık gibi sorunlardan yakınırken ülkemizde turizmin çevre üzerinde etkisi gözönüne alınmamaktadır. Nitekim bu ülkelerde, turistler geldikleri ülke koşullarına uymak zorunluluğunu duymakta, giderek bazı yöreler bazı mevsimlerde turist akımına kapatılarak korunmaktadır. Ancak ülkemizde, turizme tanınan ayrıcalık, arkeolojik kazı alanlarından içme suyu havzalarına, değerli doğal sitlerden istisnasız tüm kıyılara kadar bütün ülkesel değerleri acımasızca yok etmektedir. Öte yandan gerçek turizme hizmet etmese bile turizm adına kurulan birçok "site" ya da "kıyı kent" gelecek dönemlerde belki de kapladıkları doğal alanların topluma kazandırılması için, ülkemizin bedelini ödeyemeyeceği bir yatırımı oluşturmaktadırlar. Bu acı deneyi bizden önce yaşamış ülkelerden Fransa'nın kıyıları üzerinde yürüteceği yeni politikaları saptayan çalışmaları sırasında, "geçmişte düşülen hatalara düşülmemesi, ancak kıyıları bu tür beton sitelerden kurtarmak için gene de çok geç olduğu, yalnızca Türkiye, Yunanistan gibi bu deneyi yeni yaşamaya başlayan ülkeler için görüntünün uyarıcı olabileceği..." sözleri yer almıştır.²⁴ Yeni yasalarla gelen kararların uygulamada karşılaştıkları engeller bir yana, kıyılarıdaki 30-100 m.lik bir bantta inşaat yasaklayan hükümlerin ne kadar yetersiz olduğu 31 ya da 101 m.'den sonra başlayan beton yığınlarının denizi görme olanağını bile ortadan kaldırdığı Marmara kıyılarında somutlaşmaktadır.

Elbette dinlenme, eğlenme, rahat etme gereksinmelerinden kaynaklanan turizm, bu eylemleri için gerekli donatımları isteyecek ve bu donatımların düzenlenmesiyle doğal mekânda bir tüketim oluşacaktır. Ancak bu çelişki, turizmin ülke düzenlemenin kökenindeki devingen politikalarından birini oluşturduğu düşünülerek ya da onu ülke düzenlemeye temel bir girdi olarak kabul ederek ortadan kaldırabilir. Ülke düzenleme çevrenin geleceğin gereksinme ve sorunlarına uyum sağlayacak şekilde düzenlenmesini içermektedir. Koşut olarak, ekonomik ve sosyal planlama ülke düzeyinde eşitsizlikleri ortadan kaldırarak yaşam düzeyini yükseltmeyi üstlenmektedir. Bu iki planlama düzeyinin eşgüdümü kaçınılmazdır. Her ekonomik gelişme programı bir düzenleme planı ve her plan da bir uygulama programı ile tamamlanmak zorundadır. Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri gözönüne alınarak ülke düzenleme bütününde gerçekçi yerini bulması, kendi özelliklerine uygun düzenlemelerle olanaklıdır.

Turizm doğanın çekim gücüyle kendi tüketim yapısı arasındaki ikilemin çözümü ile doğru bir temele oturacaktır. Geleceğe dönük seçmeler de bu ikilem alınarak yapılmak zorundadır.

KIYILARDA YERLEŞMELER KIYILARDA YERLEŞMELERİN GELİŞMESİ

Kıyı mekânına, yaşamın başladığı kara parçası diyecek kadar gerilere gidilme de, geçmişe bir göz atıldığında, antik çağda önemli sitelerin aşağı yukarı tümünün bu alanda yer aldığını, bazı hallerde denizin getirdiği olanakları kullanan sitelerin çağlarına göre dev boyutlara ulaştığı gözlenebilir. Kara üzerindeki etki alanlarının çok az, birçok halde de iç dünya ile ilişkilerin seçilen yerin özellikleri dolayısıyla yok denecek kadar az olduğu, ancak deniz aracılığıyla dış dünya ilişkilerinin kurulduğu ve uygarlığın da bu yolla deniz aşırı kolonilere ulaştırıldığı bilinir. Kıyı üzerinde Ege örneğinde

24. "Littoral Français, Perspectives Pour l'Aménagement" Rapport au Gouvernement Novembre, 1973, Paris: La Documentation Française, 1974.

görülebileceği gibi bu siteler çoğu kez özellikle koy içi, yarımada, dik yamaç gibi korunaklı ve çevreye hakim yerleşme alanları seçmişlerdir.

Günümüzde yerleşmelerin oluşumunda, toprak, su, yeraltı zenginlikleri, yer üstü dokusu, gibi fiziksel verilerin olumlu-olumsuz yönlerinin yarattığı fiziksel mekân boyutunun yanı sıra; toplumsal insanın kendisi; dış dünyaya tepki ve katkıları, kısaca çevre boyutu diye adlandırılabilir etken vardır.

İnsan, gelişen bilgisi, teknikleri ölçüsünde doğayla karşı karşıya uğraşını sürdürürken, yönetim biçimi, güvenlik, ulaşım olanakları, nüfus hareketleri, ekonomik etkinlikler, bazen sebep, bazen sonuç olarak bu ilişkide yerlerini alırlar. Günümüzde kıyılar deniz olanaklarına kesinlikle bağlı, iç dünyaya kapalı yerleşmelerin odaklaştığı yerler olmaktan çıkmış, tarihsel eytişim içinde her biri kendine özgü birer geçmişi olan, yakın dönemde ise yaşama şeklinin değişimi sonucunda hızla yapı değiştiren bir yoğun ilgi alanı olmuşlardır.

KIYI DOĞAL ORTAMININ DEĞİŞİMİ-SORUNLARI

KIYILARDA DOĞAL ÇEVRENİN KİRLENMESİ

Kıyıların özel durumları dolayısıyla deniz ve kara kirliliklerinden etkilendikleri, ayrıca üzerlerindeki yoğun kullanımlar sonucunda oluşan kirlenmenin de bunlara katıldığı söylenebilir. Bu kirlenmenin giderek olağanüstü boyutlara ulaşacağı görülmektedir.

Deniz-kıyı kirlenmelerinin nedenleri; evcil kirlenme, kimyasal kirlenme, fizik ya da mekanik kirlenme olarak üç ana grupta toplanabilir.²⁵

EVCIL ARTIKLARLA KİRLENME

Kıyılarda yoğun olarak gözlenen evcil kirlenme, kimyasal maddelerin ve yağmur sularının kanalizasyonlara katılmasıyla, özellikle kentsel bölgelerde oluşur. Kanalizasyonların doğrudan denize akıtılmasıyla bakteri ve virüs türlerini kaplayan kirli maddeler, denizin algler, planktonlar, antibiyotik bakterilerle kendi kendini temizleme gücünü çoğu kez kıyılarda aşarak tehlikeli sınırlara varmaktadır. Bu tür kirlenme balık, midye ve benzeri deniz ürünlerinin tüketilmesi ya da yaz süresince denize girilmesiyle insanlar üzerinde kolayca etkili olabilmekte ve salgın hastalıklara kadar varan sonuçlar yaratarak çevre sağlığını tehdit etmektedir.

KİMYASAL ARTIKLARLA KİRLENME

Birçok türlerine rastlanan kimyasal kirlenme, daha çok kıyıda, kıyı gerisinde ve denizde yer alan sanayi, tarım gibi insan etkinliklerine bağlı olarak artmaktadır. Bu kirlenme, kıyılara, akarsular, yağmur suları, atmosfer a da deniz hareketleri ile taşınır. Eriyebilen maddelerden ya a erimeden uzun süre su içinde asılı kalabilen maddelerden oluşur. Kimyasal kirlenmenin en vurgulayıcı türü her halde, petrol ve bileşikler tarafından oluşandır.

Kıta sahanlıklarının mineral yapısının karalarla aynı olduğu ortaya konduğundan beri, bu alanların % 30'unda, şimdiden petrol varlığı kanıtlandı.

25. T. ROUX, C.C. BRACONNOT, *L'Homme et la Pollution de Mer*, Paris: Payot, 1974, ss.109-126.

Petrolün deniz yoluyla taşınması da giderek hız kazandı. 500.000 tona varan petrol tankerleri önce Japonya'da sonra Fransa'da denizlere indi. Kendilerinden sık sık söz ettiren kazalar da bu boyutla koçut olarak artmaya başladı. (Şekil 5)

Toplam deniz ürünün 64 milyon ton olduğu ve dünyada yılda kişi başına 18 kg. (Türkiye'de 5 kg.) beslenme ürününün denizlerden sağlandığı düşünülürse, yukarıdaki kirlenme olgusunun tersliği ortaya çıkar.

FİZİKSEL VE MEKANİK ARTIKLARLA KİRLENME

Mekanik kirlenme su akımları, erozyon, liman artıkları, endüstriyel artıklardan oluşur. Diğer bir türü ise suyu soğutma aracı olarak kullanan endüstri kuruluşlarının artıkları sıcak sudur. Deniz kıyısındaki bir nükleer enerji santralinin, 20 km. yarıçaplı bir alanda deniz suyunu 4°-12^oC arttırdığı bilinmektedir. Erozyon ise, özellikle akarsu ağzlarında ve dik kıyılarda her yıl 450 milyon ton toprağın kıyılarımızdan denize akıp gitmesine neden olmaktadır.

Bugün yukarıdaki nedenlerle oluşan kıyı kirlenmeleri denizlerin sınır tanımayan devinimleri sonucunda çok yakın bir gelecekte tüm dünyaya mal olacak bir sorundur.

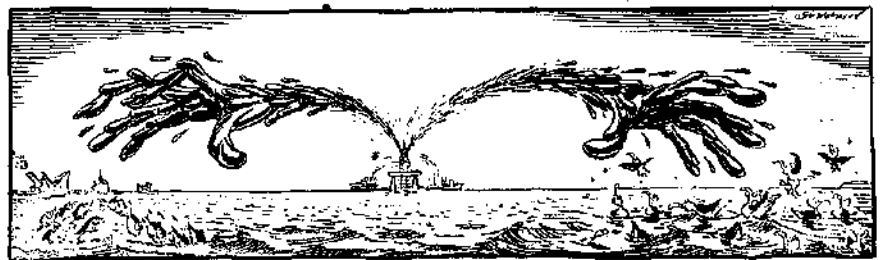
Doğal çevrenin kirlenme nedenleri arasında büyük bir yanığı sonucunda ön sıraya konan nüfus patlaması, tatillerde turistlerin kıyılara yığılmaları gibi bazı özel durumlar dışında, kirlenme ile doğru orantılı görülmemektedir. Güney Asya ve Güney Amerika'daki hızlı nüfus artışına karşın kirlenme, zengin ülkelerin, sıfır nüfus artışlarıyla yoğunlaştığı Kuzey Denizi kıyılarından çok daha yavaştır. Gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunlarını, üretim teknolojisi ve tüketim belirlemektedir. Bu ülkeler, daha çok kaynak kullanırken çevrenin daha çok kirlenmesine de neden olmaktadır. Yine bu ülkelerde, bir yandan ülkenin ulaştığı üretim düzeyi, üretimde kullanılan teknolojiler ve tüketim biçimi dolayısıyla yaratılan çevresel koşul bozukluklarının ulaştıkları zorlayıcı sınırlar, diğer yandan doğa kaynaklarına olan istemin yine ulaşılan gelişme düzeyi nedeniyle artması, çevre sorunlarının gündemden

THE GUARDIAN

Printed in London and Manchester

Tuesday April 26 1977

12p

Texas experts try today to cap rogue North Sea well as pollution risk grows

Gales halt attempts to tame giant oil slick

St... adds 2 1/2p to petrol prices

Texaco's giant oil slick in the North Sea has been dispersed by gales, but experts say it will take weeks to clean up. The slick, which is thought to be the largest ever, is thought to have been caused by a well in Texas that was damaged by a storm. The slick is thought to be made of oil and other pollutants. It is thought to be spreading across the North Sea. Experts say it will take weeks to clean up. The slick is thought to be made of oil and other pollutants. It is thought to be spreading across the North Sea. Experts say it will take weeks to clean up.

Şekil 5. Ekofisk petrol kuyusundan bir kaza sonucu kuzey denizine yayılan petrolün basında, yankısı.

26. I. ACAROĞLU, Az Gelişmiş Ülkeler ve Çevre Sorunları, Birlik Haberleri, n.18, 1975.

hiç düşmemesine olanak sağlamıştır. Az gelişmiş ülkelerin çevre sorunları ise, düşük gelir düzeyi, geri kalmış teknoloji kullanma, az ve örgütlenmemiş üretim dolayısıyla ortaya çıkmaktadır.²⁶ Yalnızca bir araç olan teknoloji ile gelişmenin de bu olguda bir suçu yoktur. Doğru saptanan politik amaca dönük kullanıldığında, çağdaş teknoloji çevrenin korunmasından öte, akılcı ve ürün verici bir denetim altına alarak geliştirebilir.

KIYI MEKÂNININ TÜKETİMİ

İnsan her şeyi üretebilir ama, mekânı asla!

Gerçekten, maliyetini ödemek koşulu ile, zararlı endüstriye zararsız, kirlenmiş doğal çevreyi temiz hale getirebilecek teknoloji bugün geliştirilmiştir. Ancak, kullanılabilir dünya yüzeyini genişletmek olanaksızdır. Mekânın böylesine hızla tükenen kıt bir kaynak oluşu onun spekülâtif değerini arttırmaktadır. Söz konusu kıyılar olunca birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bu mekân diğerlerinden hızla el değiştirmekte pahalılaşmakta ve tüketilmektedir. (Şekil 6)

Kıyı mekânı, üzerinde yaratılan bu olağanüstü istem karşısında hızla el değiştirmektedir. Çoğu kez verimli tarım toprakları yerlerini, Çukurova'da, Adana-Tarsus karayolu ile Akdeniz arasındaki kesimde olduğu gibi endüstriyel gelişmeye; ya da İstanbul-Tekirdağ karayolu üzerinde olduğu gibi konut-tatil sitesi karışımı beton bloklara terk etmektedirler. İngiltere 5 km. kıyı şeridi her yıl inşa edilerek kapatılmaktadır. İtalya'nın, Fransa sınırından Genova'ya kadar olan kıyılarında yalnızca 900 m. kıyı bandı kamuya aittir. Fransa'nın St.Tropez kıyı kasabasının büyük bir kısmı bir bankaya aittir. Korsika

BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ
BACAKLAR
KİTAPÇIĞI

Şarköy

● Bilgin Tatil Köyü

Sahil Arsaları

Tekirdağ'ın incisi ŞARKÖY'e 5 km...
420 m. deniz cepheli MARMARA
kıyısının en güzel sahili...
Kumsal, ince kumuryla
tadkire değer...

Bilgin Turizm-Ticaret
Mustafa Bilgin
Selinmıye İskola Cad. 77
P.T.T. birliği
33 48 89 • İSTANBUL

TELEFAT: ŞARKÖY
Yalıp. Yalıncı
Atatürk Cad. 20 Tel: 116

- KISA BİR MÜDDET İNDİRİMLİ satış
- Tapu ve çap hemen verilir

Her pazar ücretsiz servis arabalarımla arazi görülebilir

AİLE KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ • BİLGİN TATİL KÖYÜ

SİLE' de

SAHİL YAĞMASI DEVAM EDİYOR

denizin 300 metre YAKININDAYIZ

●

200 METREKARELİK
PARSELLERİMİZ
TAMAMI 22.400 T.L.

● ONURTAŞ

pazarlama • organizasyon
turizm ve ticaret A.Ş.
cumartesi, pazar, tatil günleri dahil her gün 8.30 20.30 arası
HİZMETİNİZDEYİZ

BAĞDAT CAD. PLAJYOLU DURAĞI No: 259/3. CAĞDEĞİSTAN-İST
Tel: 59 09 71

Şekil 6. Haziran 1977 gazeteler ..."Kıy
yağması"nın toplumumuzda
yasallaşması.

27. P. SAINT-MARC, *Socialisation de la Nature*, Paris: Stock, 1974, ss.215-219, 45.

28. C.O. TÜTENGİL, Türkiye'deki Yerleşme Düzeninde Tabiat ve Ulaştırma, *Mimarlık*, n.11, 1966. ss.39-42.

kiyılarının büyük kısmı Rothsild Bank'a, Sardunya kıyılarının ise 40 km.'si Kerim Han'a aittir.²⁷ Ülkemizde 2800 km. uzunluğundaki Ege kıyılarının 1500 km.'lik kesimi, İstanbul, Ankara, İzmir'li 10-12 aile tarafından kapatılmıştır.²⁸

Gene Ege kıyılarında, İzmir'e 80 km. uzaklıktaki 400 haneli Çandarlı köyünün kasasına, 1976 yılında, kıyı arsası satışlarından 150 milyon TL. girmiştir. Kıyıların toplum yararına kullanılma tartışmaları sürerken; yeni girişimler büyük kentsel bölgeler için yaşamsal gereksinme olan göl kıyılarına da el atmaktadır. Terkos, Çekmece, İznik gibi... Ekonomik güvence, toplumsal prestij, ticaret aracı ya da dinlenme evi amaçlı bu olgunun tek karşılığı vardır diimizde: "Yağma". Kıyılarda kentsel gelişmelerin, bu itiş yanı sıra, kıyıya koşut altyapı inşası, gerekli rezerv alanlarının ayrılmayı ve gerekli olan kararlarının olmayışı yüzünden çizgisel olarak gelişmesi kentsel bölgelerde kıyı mekânının tükenmesine neden olmaktadır. Öte yandan ülkemizde de hızla gelişen ikinci ev, ya da alışılmış deyişle yazlık evlerin "batı tüketim toplumu" modeli bir değişim içindeki toplumumuzda yaygınlaşması bu olguyu hızlandırmaktadır. (Şekil 7)

Kıyı mekânının hızla ve plansız olarak tüketilme nedenlerinin bir başkası yeterli gelir ve teknik donatımdan yoksun yerel yönetimlerin ellerindeki; bir yerleşmenin düzenli gelişmesi için kaçınılmaz araç olan; kamu malı arazilerini özel kişilere devretmeleridir. Özellikle büyük kentlerin komşu belediyeleri bu tutumlarıyla kentlerin büyümesi sonucu çağdışı kalmış belediye sınırı ve örgütleriyle oluşan yetersizliğin sonuçlarına arttırmaktadırlar.

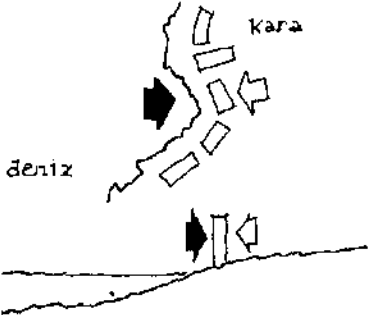
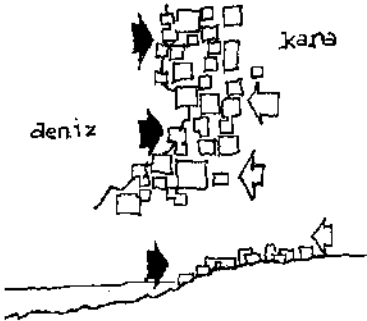

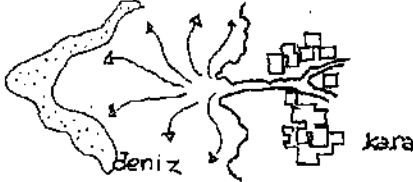
Görülüyor ki, ülkemizde bir mekân politikasının örgütlenmesi ivedi ve zorunlu olmakla birlikte giderek zorlaşmaktadır. Endüstriyel çevre kirleniminin giderilmesi yatırım maliyetleri üzerinde % 1 - % 20 arası bir artışa yol açabilecekken, aynı birim mekânın kamuya açılabilmesi ve doğaya kazandırılabilmesi, kamulaştırma, yıkım, yapım, doğal düzenleme maliyeti ilk yatırımın 200 katına kadar, işlemin başarıya ulaşabilme süresi ise on yıllar kadar sürebilmektedir.

Sınırlı kaynaklarla yetersiz olarak elde edilen planların gerekli politik destekten yoksun olarak uygulama şanslarını giderek yitirmeleri karşısında ülkemiz için, yeni tür bir planlama felsefesi akla gelmektedir: Planlar, bitmemiş ve tamamlanmayacak belgeler olarak, ilişkiler, çatışmalar, uyumlar, dengeler, birleşimler yaratarak *mekanı yönetmek* amacına dönük araçlar olmalıdır. Plan bu anlamı ile düzenleyiciler ile toplumun değişik kesimlerinin temsilcisi kullanıcılar arasında eytişimsel dengeler ve denge noktalarında uygulamalar bulan, her aşamada gözden geçirilebilen birer esnek referans dizgesi olmalıdır.

Bu yaklaşım yukarıda bu kesime kadar tanımlanan karmaşık bir mekân yapısı görünümündeki kıyı mekânının tanımına ve sorunlarına uygun düşmektedir.

KIYI MEKÂNININ DÜZENLENMESİ

Çalışmanın amacında belirtildiği gibi, burada, ülke düzenleme kavramına, doğal birim açısından yaklaşmakta ve bu düzenlemeye veri oluşturacak önemli doğal ve beşerî kaynakları ile ayrıcalıklı olarak ele alınan kıyı mekânının düzenlenmesinde, tanımına ve özelliklerine uygun öneriler geliştirilmektedir.

Karayolu Demiryolu		<ul style="list-style-type: none"> .Doğal ilişkilerde kopma .Yararlanmaya engel .Değer artışı
Yüksek yapılaşma		<ul style="list-style-type: none"> .Doğal ilişkilerde kopma .Sit-silüet değerlerinde zarar .Kamu yararlanmasına kapalı
Yoğun yapılaşma		<ul style="list-style-type: none"> .Kirlenme .Taşlaşma .Kentsel anarşi .Doğal ilişkilerde kopma
Tatil siteleri		<ul style="list-style-type: none"> .Sit-silüet değerlerinde zarar .Toplumsal dengesizlik .Yararsız yatırım
Sanayi		<ul style="list-style-type: none"> .Hava kirlenmesi .Deniz kirlenmesi .Kara kirlenmesi .Kıyı kirlenmesi
Akarsu yerleşmesi		<ul style="list-style-type: none"> .Kentsel artıklarla kıyının ve denizin doğal dengesinin bozulması

Şekil 7. Kıyı mekânı çağdaş kullanımları ve sonuçları.

Burada, özellikle mevcut planlama, örgütlenme ve yasa olanakları içinde bileşimler getiren aşamalı, gelişken, açık, esnek, devingen, dolayısıyla uygulamaya dönük bir yöntem araştırması ortaya konularak, ağırlığı belirlenmiş, tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir mekân parçası üzerinde düzenleme önerileri

oluşturulmaktadır. Elbette olgu, geniş kapsamlı olarak ele alınması gereken genel ülke planlama ve bölgesel mekân düzenleme sürecinden soyutlanmamaktadır. Bu süreç şöyle özetlenebilir:

- .Ülke koşullarına uygun, ortak hedefler etrafında birleşmiş sosyo-ekonomik seçimler ve onlarla tutarlı yönetim seçimlerinin oluşturacağı bir planlama politikası gerçekleştirilmesi; ülke düzenleme politikasının geniş kapsamlı olarak ve tüm girdileriyle bu politika içinde yer alması; planlama koşulunda bir bölgesel-fiziksel çevre-mekân politikasının oluşturulması.
  - .Bu aşamanın gerçekleşmesi ve uygulamaya dönüşebilmesi için gerekli tüm yasal, örgütsel... üstyapı kurumlarının oluşturulması, uzmanlaştırılması, eşgüdümünün sağlanması.
  - .Planlama ve düzenleme aşamalarını gerçekleştirecek dizgenin mevcut ve gerekli tüm ön bilgileri elinde toplayarak merkezî ve yerel örgütlerle, bilim kuruluşlarıyla sürekli alışverişte bulunabilecek bir bölgesel veriler bankası ya da envanter merkezinin veri eşgüdümünü sağlayacak şekilde örgütlendirilmesi.
- Buraya kadar önerilen aşamalar genellikle üzerinde birleşilmiş, kesine yakın, çağdaş bir planlama-düzenleme yöntemi ön koşulları olup, bu çalışmada üzerlerinde tartışmaya girilmeden varsayılmakta ve buraya kadar belirtilen nedenlerle öncelikli olarak ele alınan kıyı mekânı ile ilgili ayrıntılı yöntem geçilmektedir. Bu yöntem şöyle bir bütün içinde ele alınmaktadır:
- .Ele alınan mekân türünün (Kıyı mekânının) tüm olguları, sorunları tartışılarak bunların ışığında tanımlanması, sınırlandırılması ve bölgesel ölçekte genel değerlendirilmesi yapılarak, mekânın düzenlenebilir birimlere ayrılması, her bölümle ilgili envanterin ve sistemli analiz yapılması.
  - .Ele alınan mekân için kuramsal düzenleme yönteminin oluşturulması.
  - .Genel bölgesel mekân düzenleme politikası ışığında özellikli (kıyı) mekân(ı) politikasının oluşturulması.
  - .Eldedilen özel yöntemin ülke düzenleme sistemine uyarlanması, düzenleme süreci ile ilgili özel üst yapı -yasa, örgüt... araçları ile donatılması-.

KIYI MEKÂNININ DÜZENLENMESİ İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ

Türkiye'nin bölgesel kıyı mekânının düzenlenmesi için önerilen yöntem, aşamalı, esnek, devingen ve yönlendirici olacaktır. Bu yöntem, gelecekte bu mekânın alacağı kesin düzeni saptayan bölgesel ya da bölgesel bir plan değil, sorunlarına çözümler getiren ya da düzenlenmesini aşamalı olarak sağlarken, bu mekâna devlet, özel sektör yatırımları, spontane kararlar ve doğal gelişme eğilimleri ile yönelen iç ve dış etkileri ve demokratik kitle baskılarını düzenleyen, dengeleyen bir başvuru ve yönlendirme dizgesi niteliğindedir. Yöntem, bu özelliği ile bu mekânın buraya kadar tanımlanan eytimsel güçler dengesi ile şekillenme niteliğine uygun düşmektedir. Yöntem, özünde getirdiği bu niteliği ile tüm güçlerin kendi varlık ve etkilerini yoğunlaştırarak şekillendirecekleri yerin saptanabilmesi için gerekli AÇIKLIK ilkesini de birlikte getirmektedir.

- .Bu yöntem aşamalı'dır. Temel verilerden kalkınarak, mekân ve planlama düzeyinde en köklü önlemlere kadar varabilen,

ülke koşullarına uygun, yasal, yönetsel önlemlerin oluşturacağı "olumsuz şehircilik" döneminden güçlü yatırımlara dek uzanan, her eylemin, her aşamada düzenlemeye katılarak yeni girdiler oluşturacağı ve sonuçlarıyla içinde yerini bulacağı; düzenlenen kesimlerin gereğinde önem sırası olmazsa mozaik bileşimlerle bütünleşebileceği evreleri kapsar. Bu yöntem esnek'tir. Her evrede düzenleyici-kullanıcı eylemine göre yeni dengeler oluşturabilir, her yeni olgu düzene bir girdi oluştururken, sonuçları ile yeni bir evreye de temel hazırlar, her aşamada türeyen seçenekler, gerekirse, yeni ölçütlerle de değerlendirilip sonuçlar çıkarılabilir. Değişik politikalar elinde, değişik uygulama aşamalarında temel bir yöntem olarak yaratacağı ilişkiler tümüyle dizge üzerinde şekilleneceklerinden, değişimler denetlenebilir. Oluşacak geçici dengeler ise bütünü olumsuz yönde etkilemezler.

Bu yöntem, *devingen* ve *yönlendiricidir*. Her aşamasında her türden fiziksel işleme açıktır; bu işlemler, dizge içinde yerlerini bulur. Mekân üzerinde güçlerin denetimli olarak şekillenmeleri kesintisiz ve dengeli bir uygulama şansı yaratır.

Sonuç olarak, önerilen yöntem, bu açıdan her politik durum ve ekonomik koşulda, temelde ödün vermeksizin, kıyı mekânının değişik kesimlerinde ise aşamalı olarak uygulanma şansını getirmektedir.

Yöntem, özünde sorunu tüm yönleriyle kapsayan, ülkesel ve bölgesel ölçekte bir *hedefleri uygulama matrisi*'nin kurulması ve düzenlemenin bu matris üzerinde aşamalı olarak geliştirilmesidir.

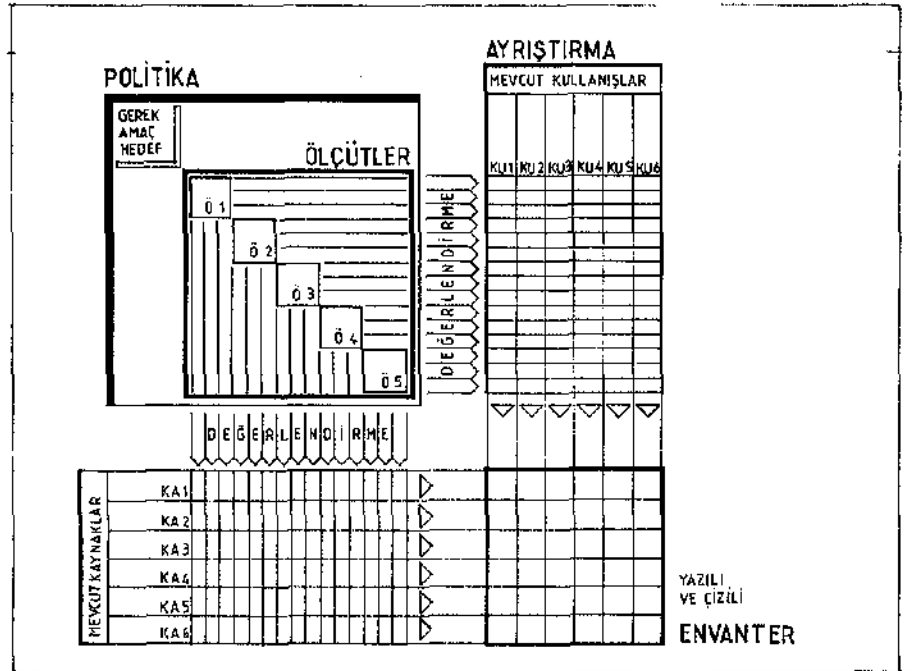
Bu matrise veri oluşturacak ana gruplar bir yandan kıyı mekânının kaynak tüm verileri, öte yandan üzerindeki mevcut ve olası *kullanışların* tüm türleridir. (Ayrıntılı özkümleri "Kıyı mekânının sistemli analizi" adlı kesimde verilmiştir.) Bu iki grup kendi içlerinde olabildiğince ayrıntılı olarak çözümlenerek ele alınırlar.

Her veri grubu, ilk elde iç gerçekleri, birbirleriyle uzlaşabilirlikleri, tüm etkilere duyarlılıkları, iç ve birbirleriyle oluşturdukları ilişkileri ve doğal ilişkileriyle ele alınır. Ortaya konan bir mekân politikası ya da verilerden herhangi birini kapsayan ağırlıklı bir politika doğrultusunda, bu aşamada bazı ölçütler ve değerler oluşur.

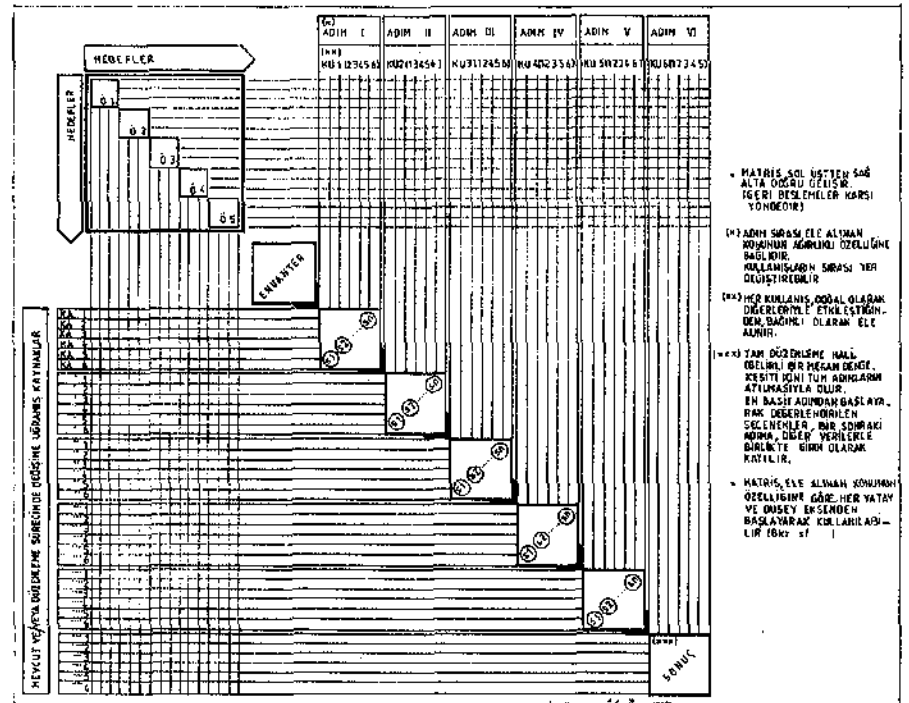
Sonraki aşamada, ele alınan belirli bir mekân kesimi özel verileri, kuramsal matris üzerinde yer alarak mekânın bir *envanter*'ini oluşturur. Düzenlemenin başlangıç aşamasında, ilk veriler arasında ortaya çıkan envanter gözden geçirilerek mekânın mevcut durumu üzerindeki uyum ve çelişkilere göre bir düzeltme yapılabilir. (Şekil 8)

Düzenleme bir yandan kaynaklar, öte yandan kullanışların girdilerinin kesişme noktalarını izleyerek aşamalı olarak gelişir. Üzerinde temelde birleşilen ilk hedefler etrafında yapılacak ilk düzenlemeleri izleyen aşamada, yöntemin doğal niteliğine uygun olarak evre sonrası tartışma ve değerlendirme yapılır. Buradan yeni doğacak ölçütler katılarak, düzenleme daha karmaşık bir düzeyde olgunlaştırılır.

Belirli bir kıyı kesimi üzerinde belirli bir kullanımın

Şekil 8. Hedefleri uygulama matrisi, verileri değerlendirme ve envanter aşaması.

Şekil 9. Hedefleri uygulama matrisi, düzenleme aşaması.

düzenlenmesi, belirli bir kesimde en uyumlu kullanımın bulunması, belirli bir kullanıma en uyumlu kesimin saptanması, belirli bir kesimin tümüyle düzenlenmesi, olarak gruplandırılabilir işlemler aşamalı olarak yürütülür.

Gereksinimler ve olanaklar ölçüsünde, kıyı mekânının belirli kesimleri üzerinde ya da tümünü kapsayan bir düzenleme şeması ve gerekli ayrıntıda arazi kullanımları elde edilerek uygulamaya geçilir. (Şekil 9)

İlk elde kaçınılmaz, hatta ivedi çözüm tüm ülke kıyıları için gerekli politikanın saptanması ve koşulunda üst yapı kurumlarının örgütlenmesi yanı sıra, yukarıda açıklanan yöntemin üçüncü aşamasına varabilmektir. Bu aşamadan sonra, ülke kıyı mekânının düzenlenmesi ya da bozulmaktan sakınması, eldeki gerekçeler doğrultusunda sağlanabilecektir.

HEDEFLERİ UYGULAMA MATRİSİNE GİRDİ OLUŞTURACAK VERİLERİN SİSTEMLİ ANALİZİ.

BU VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILACAK ÖLÇÜTLER.

Burada birer tablo ile verilen kaynaklar, kullanımlar ve ölçütler, genel içerikte olup, ele alınan kesimin özgün nitelikleriyle ve düzenleme aşamalarının gelişmesiyle gerekli uzmanlık dallarıyla işbirliği içinde geliştirileceklerdir. Aşağıdaki tablolardan da açıkça gözleneceği gibi, verilerin büyük bir kısmının değerlendirilmesi özel uzmanlık dallarının katılmasıyla ancak, ortak bir dil ve özellikle görsel anlatıma dönük değerlendirilmiş harita yöntemleriyle gerçekleştirilecektir. Veriler, kaynaklar ve ölçütler, tablolardaki sıralamaları ve simge kodlarıyla matris çizelgesinde yer almaktadırlar. Bunlar:

.Kaynak Takımı:

- KA.1. Jeomorfoloji
- KA.2. Hidroloji
- KA.3. Klimatoloji
- KA.4. Biyo-ekoloji
- KA.5. Kültür-Estetik
- KA.6. Nüfus-yerleşme ve beşerî etkinlikler

.Kullanışlar Takımı

- KU.1. Yerleşmeler
- KU.2. Tarım
- KU.3. Sanayi
- KU.4. Hizmetler, turizm, rekreasyon
- KU.5. Altyapı
- KU.6. Koruma ve rezerv alanlar

.Ölçütler Takımı

- Ö .1. Toplumsal ekonomik
- Ö .2. Uyum-çelişki
- Ö .3. Kültürel-estetik-değer
- Ö .4. Üst yapı girdileri
- Ö .5. Planlama tekniği, mantığı

ÜLKESEL BİR KIYI MEKÂNI DÜZENLEME POLİTİKASI

"Mekân" kavramının, ortaya konan ve özünde üretim-tüketim ilişkilerinden kaynaklanan bir "çevre bütünü dizgesi" tanımını içinde ele alınmasının her şeyden önce bir ülkesel çevre düzenleme politikasının ve doğal olarak bir mekân politikasının benimsenmesini gerektirdiği görülmüştü. Genel bir mekân politikasının ise, doğal kaynaklara ülkesel kalkınma için duyulan gereksinmeyi karşılarken, doğal ortam üzerinde toplumsal yaşam, çalışma, dinlenme ve beşerî gelişme koşullarını daha iyiye götürecektir. Doğal ortamın kendi nesnel koşullarına saygılı bir doğal mekân politikasını içereceği açıktır.

Mekâna damgasını vuran ekonomik kökenin, onun (mekân) aracılığıyla içinde onu algılayarak ve koşullarıyla yoğrulmuş yaşayan toplum ve insan'a doğrudan etkisi, mekânı bir düşün-yapısal aygıt haline de dönüştürebilmekte, bu ilginç içeriğiyle de mekân önce salt ekonomik, sonra politik bir araç olmaktadır.

Öte yandan mekânın üst yapı kurumlarındaki, dolayısıyla planlama ve düzenlemeye girdi oluşturacak tanımları da öncelikle politik içeriklidir. Daha ileri giderek mekân düzenlemenin (ya da düzenlemeden onu tüm baskı güçlerinin denetiminde dalgalanmaya bırakmanın) yasal içeriğinin de tanımlanmış bir mekân politikası olmaksızın geçersiz olacağı söylenebilir. Genel çevre ve mekân politikasının tartışılması bu çalışmanın sınırlarını aştığından, burada kıyı mekânı üzerinde etkin ve belirleyici rol oynayabilecek iki öneri geliştirilecektir. Bunlar, "Bölgesel gelişmeyi sağlamak ve kıyıları toplum yararına kullanabilmek için derinlemesine düzenleme" ve "doğal denge ve koruma mekânları" politikalarıdır.

DERİNLEMESİNE DÜZENLEME POLİTİKASI

Kıyı mekânının derinlemesine düzenleme politikasının devingen bir içeriği vardır. Kıyı mekânı üzerinde kıyı çizgisine koşut olarak yoğunlaşan etkinlikleri, bölgesel bir bütün içinde ele alarak kıyıya dik eksenler boyunca yoğunlaştırırken, kıyı üzerindeki ilgiyi, dolayısıyla oluşan yatırım ve artı değeri çevreye yaymak, bu politikanın temel felsefesidir.

Bu gelişmeyi yaygınlaştırma isteği, gelişmeyi belirli verilere sahip öncelikli noktalara değil, ülke yüzeyine dengeli olarak yaymayı, bunun için kıyının mevcut çekiminden yararlanarak değişik çekim alanları yaratmayı gerektirmektedir. Öte yandan kıyıda yapılacak sınırlı düzenlemelerde getirilen değer artışı giderek kamu aleyhine dönüşmekte, toprağın ortak amaçlar için kamulaştırılması ve toprak sahibinin haklarının yasal yoldan kısıtlanması, pahalı ve lüks hale gelmektedir. Artık birkaç yüz metre genişliğindeki bir kıyı bandı üzerinde bir yol ve yan yana dizilmiş yapılar, tesisler ve bunları elde etmek için parasal bir yarış kışkırtan politikanın sorunu çözümleneceği açıktır. Önerilen yerleşme düzeni önce kıyının yeni bir boyutunu ortaya koymaktadır. Kıyı bir çizgi değil, kıta sahanlığı, yakın deniz, kıyı bandı ve kilometrelerle iç topraklara uzanan bir mekândır. Bu yeni bakış açısı ile birçok sorun çözüm bulmaktadır. Yeni politika, "DERİNLEMESİNE DÜZENLEME" politikasıdır.²⁹

29. "Littoral Français, Perspectives Pour L'Amenagement" Rapport au Gouvernement Novembre 1973, Paris: La Documentation Française, 1974.

Düşüncenin çıkış noktası basit bir gözlemdir. Kıyı üzerinde yerleşmek isteyen herkes için yer kaçınılmaz bir gereksinime değildir. Bu politika, doğal, kentsel, ekonomik eylem bütünlerinden kıyasız olabileceklerle olamayacakları ayırmayı ve gereksiz işgallere kıyı arkasında yer vermeyi öngörür. Böylece kıyı üzerindeki baskıyı azaltmayı, kamuya bu alanlarda özgür hareket olanağı verme ve gerekli toplumsal donatımı yerleştirecek alanları elde etme sonucunu getirir. Kıyı arkası bölgede ise bu tutum işlerliği arttırıcı ve bölgeyi yalnızlıktan ve bazı durumlarda yoksulluktan kurtarıcı bir çözüm olmaktadır. Böylece terk edilmiş kıyı arkası bölge ile (bölge derinliği yerel verilere göre değişebilir) sıkışık kıyı bölgesi arasında yoğunluk, ekolojik-estetik-ekonomik eylemler, kültürel alışveriş, toprak değerleri ve altyapı açısından gelişki ve farklılıklar giderek ortadan kalkabilecektir.

Birbirine komşu bu iki bölge arasında işbirliği ve mekân birliği, bölgenin derinliklerinde çoğu kez toplumsal, ekonomik olarak, kıyıdan kopuk, kendi içine dönük yaşayan ve çoğu kez sınırlı düzenleme projelerinde, "tampon bölge", "rezerv bölge", "destek bölge" adıyla anılan toprakların sorunlarının da ortak bir düzenlemede ele alınmasını sağlayacaktır.

Kıyı mekânının düzenlenmesinde bu politikanın başarıyla uygulanabilmesi, dört koşula bağlıdır:

- .Mekân düzenlenmesinde, yeterli derinlikteki tüm doğal ve kültürel olguların etkin ögeleri olarak bir bütünlük içinde göz önüne alınmaları gereklidir.
- .Kıyıda derinlemesine bir altyapı ve donatım sağlanması kaçınılmazdır. Alt yapı ve donatım, düzenlemede güçlü birer uygulama aracıdır. Bunları kıyı bandına, kıyı çizgisine koşut olarak yığmamak gerekir. Örneğin güçlü ulaşım eksenlerinin, değer artışını, ek yatırımları çektiği bilinen bir gerçektir.
- .İç bölgelerden, kıyıya yeterince açılımlar oluşturulması gereklidir. Her türlü eylemin kıyı arkasında yer almasının bir koşulu da, bunların kıyıya ve denize açılımlarının yollar, kamu ulaşım sistemleri ile kolaylaştırılması, kıyı bandı üzerinde denizle organik ve görsel ilişkiler kurabilecekleri serbest alanların bulunmasıdır.
- .Ancak derinlemesine komşu yerel yönetimler arasında güçlü bir eşgüdüm böyle bir mekân organizasyonunu gerçekleştirebilir. Geniş kapsamlı, bölgesel arazi kullanma planlarının yapılması, ussal bir eşgüdümü sağlar. Bunun yanı sıra ortak kuruluşların yatırımlarının gerçekleştirilebilmesi ve işletilebilmeleri için bölgesel nitelikte kooperatifler kurulmalıdır.

DOĞAL DENGELER VE KORUMA MEKÂNLANI

Derinlemesine düzenleme politikasıyla bütünleşerek, kıyı üzerinde oluşturulacak (ancak gerektiğinde elbette ülke fiziksel düzeninde kentsel alanlar, doğal ulusal ve bölgesel parklar, dağlık ve ormanlık alanlar v.b. için de söz konusu olması gereken) bir kavram da doğal denge ve koruma mekânlarıdır. Uluslararası planlama kavramlarında aşağı yukarı her ülkenin kendi koşullarına göre geliştirdiği birçok benzerini içeren bu politikanın özünde, doğal alanları, kendi iç verileriyle tutarlı olarak korurken, onları ülkesel, bölgesel gelişme içindeki gerekli yerlerine kavuşturmak ve toplumun yararlanmasına açık tutmak vardır.

Bu alanlar bir yandan doğanın, giderek büyüyen ve yaygınlaşan kentleşme, sanayileşme, özelleşme ve kirlenme karşısında kendi iç tutarlılığıyla korunmasını sağlarken, öte yandan büyük kitlelerin eşitlik ve kolaylıkla yararlanmasına açık birer dinlenme, eğlenme, kendini yenileme parkı gibi etkin görevler de üstleneceklerdir. Derinlemesine düzenleme şemalarında kıyıda düzenlenmiş yoğun kullanım birimleri konularına göre etkin ya da edilgen doğal mekânlarla sınırlandırılacaktır.

MEKÂN POLİTİKASI VE OST YAPISI

Ülkesel mekânın düzenleme süreci;

- .Anayasa, yasalar ve yönetmeliklerden oluşan ve yasal kuruluş dizgesine bağlı olarak,
- .Merkezi, yerel, özel, bilimsel araştırma kurumları v.
- .Üniversiteler tarafından beslenerek,
- .Ulusal plan, ulusal fiziksel plan, bölgesel plan, çar düzeni planı, metropoliten plan, imar planları ile belirlenen,
- .Teknik altyapı ve hizmet düzeni, yatırımlar,

vergileendirme, destekleme, kooperatifler, halk eğitimi gibi temel araçlarla ve,
 .Ulusal-bölgesel parklar, plan rezerv alanları, eski eser ve sítleri koruma ve düzenleme, arsa ofisi gibi mekânsal araçlarla düzenlenen,
 .Başbakanlığa bağlı, Bakanlıklararası kuruluşlar, Bakanlıklar, yerel yönetimler tarafından yürütülmesine yön verilen,
 .Tüm demokratik kesim, güç ve örgütlenmelerle denetlenen.. bir üst yapı örgütlenmesine bağlıdır.

Görüldüğü ki:

Buraya kadar ortaya konan Mekân politikasının kurulup uygulanmasını; dolayısıyla fiziksel çevreyi, toplumun yaşam ilişkileri daha sağlıklı bir düzeye çıkarmak amacıyla düzenlemeyi sağlayacak güçlü bir üst yapı örgütlenmesiyle donatılıyız. Temel sorun, ekonomik-toplumsal-politik sürecin öz dinamisini oluşturan ideolojinin bu üst yapıyı gereğinde yeniden örgütleyerek ona işlerlik kazandıracak dönüşümleri yapmasıdır.

A NEW CONCEPT FOR DEFINING COASTAL ZONE AND A PROPOSAL FOR ITS MANAGEMENT

ABSTRACT

The world is in a rapid evolution of environment and all its elements. We talk of natural resources being exploited by people. It is necessary to consider this topic for our own country even while striving to implement structural changes necessary for our development. All the problems we face, force us to find a solution as to how we may use and arrange our national natural resources to the best advantage. A typical example of how we may benefit would be to redefine our concept for the use of the coastal zone. In this zone, important contradictions of interest are observed: on one hand is the value of the sea and inland waterways to transport and industry; and on the other the interest shown by people in using these zones for pleasure and recreation.

In this thesis, after an objective definition of coastal zone, the zone is scrutinized in the frame of various other scientific definitions and all their many facets; taking the quality of it being an important resource into consideration. But, as it is mentioned in the definition, the coastal zone has to be examined with the numerous activities taking place on it in mind and the relationships between the zone, people and society who have the use of it. The phenomenon of the conspicuous, rapid change in resources of the coastal zone resulting from the hard usage of it, is also examined. It is then possible to make a definition of the coastal zone which considers all the conflicts of interest that have been mentioned.

The proposed method to arrange this defined and sometimes limited part of zone consists of a system which is parallel to its progress; flexible, clear, gradual and leading. This method, basically a matrix to apply the goals, must balance the resources and ways of using them, according to some well defined guide lines layed down by a certain policy. When necessary, the matrix also has to be capable of an active "conservation of the zone".

The goals (National-Zonal) have to be clearly defined; the criteria for evaluating the facts must be determined; the management must have its basic principles; in short, the process of organization and application for the right unification of zone and its users has to be directed by a policy (National-Zonal) which is formed by an upper structure and its basic ideology. This upper structure must carry the aim of improving our environment and social relations to a healthier point.

KAYNAKLAR

- ACAROĞLU, İ. Az gelişmiş Ülkeler ve Çevre Sorunları. *Birlik Haberleri*, n.18, 1975.
- ALEXANDER, T., FICHTER, G. *Ecologie*. Paris: Hachette, 1974.
- AMSELEK, COHEN, PRIEUR. *Mesures Legislatives Prises ou a Prendre par les Etats Members du Conseil de L'Europe pour la Protectione des Cotes*. Conseil de L'Europe, 1974.
- BATUR, A., BATUR, S. Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Mimarlık*, n.6, 1970, s.26.
- ÇUBUK, M. "Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülke Kalkınmasını Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak." *Yayınlanmamış Doçentlik Tezi*, 1973.
- ÇUBUK, M., ve diğerleri. *Bir Çevre Labaratuarına Doğru. Mimarlıkta İkinci Kademe Eğitimi: Kuram, Araştırma, Uygulama. Seminer Bildirileri*. Ankara: ODTÜ, 1977.
- DOĞANAY, Ü. Toplum Yararı ve Kamu Yararı Kavramları. *Mimarlık*, n.7, 1974, ss.5-6.
- FAYE, P. et al., *Sites et Sitologie, Comment Construire Sans Casser le Paysage*. Paris: J.J. Panvert, 1974.
- FOURASTIE, J. *Les 40000 Heures*, Paris: Laffron-Gothia, n.d.
- GERAY, C. Kıyıların Toplum Yararına Kullanılmasına İlişkin Sorunlara Genel Bakış. *Mimarlık*, n.2, 1976. ss.64-69.
- Homme, Societé et Environnement*. Moskova: Academie des Sciences Je L'URSS, Institut de Geographie, 1975.

- LA BLACBE, P.V., de. *Principes de la Geographie Humaine*. Paris: A.Colin, 1922.
- Kıyıları Halkın Yararına Kullanılmalıdır. *Mimarlık*, n.2, 1976. ss.33-40.
- LE LANNOU, M. *La Geographie Humaine*. Paris: Flammarion, 1949.
- "Lettoral Francais, Perspectives Pour L'Amenagement." Rapport an Gouvernement Novembre 1973, Paris: La Documentation Francaise, 1974.
- MARX, M. *Le Capital*. V.1, Paris: Editions Sociales.
- ROUX, T., BRACONNOT, C.C., *L'Homme et la Pollution de la Mers*. Paris: Payot, 1974.
- SAINT-MARC, P. *Socialization de la Nature*. Paris: Stock, 1974.
- SORRE, M. *Les Fondements de la Geographie Humaine*, V.2, Paris: A.Colin, 1974.
- TALAS, C. *Ekonomik Sistemler*. Ankara: 1974.
- TEKELİ, İ. Kıyı Planlamasının Değişik Boyutları. *Mimarlık*, n.2, 1976, ss:41-47.
- TEKELİ, İ. Yerleşimi Teorileri, Endüstrileşme Politikası ve Organize Sanayi Bölgeleri Üstüne. *Mimarlık*, n.6, 1970, ss:50-54.
- TRICART, J. Bölge Düzenleme ve Gelişme Problemlerinin İncelenmesinde Coğrafyanın Yeri. *Çev: E:Tümertekin. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi*, n.2, 1975. ss:83-84.
- TÜTENÇİL, C.O. Türkiye'deki Yerleşme Düzeninde Tabiat ve Ulaştırma. *Mimarlık*. n.11, 1966, ss:39-42.
- WILLIAM, H. *Environment and Cognition, Cognitive Approaches to the Analysis of Human Special Behaviour*, New York: Seminar Press, 1973.
- YAVUZ, F. *Çevre Sorunları*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, 1975.